

Etelä-Pohjanmaan
korkeakouluverkosto Epanet

J. Kinnunen, H. Eskelinen, E. Lehto, R. Karjalainen-Jurvelin

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkosto Epanet

– enemmän kuin yliopistokeskus

Arviointiryhmän raportti 2004

Copyright ©2004 Tampere University Press

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin (03) 215 6055

fax (03) 215 7685

taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

Taitto

Maaret Young

ISBN 951-44-5998-9

Sähköinen julkaisu
ISBN 951-44-6036-7

Cityoffset Oy

Tampere 2004

Sisällysluettelo

Esipuhe	7
1. Johdanto	9
2. Etelä-Pohjanmaa: yrityshenkinen korkeakoulutuksen väliaalue	18
3. Mikä on Epanet?	21
4. Havainnot, teemat ja tulokset	31
5. Yhteenveto ja suositukset	44
6. Lopuksi	49
Liitteet	50
Lähdeluettelo	58

Esipuhe

Seinäjoki on yksi niistä suomalaisista paikkakunnista, joilla toimii useita yliopistojen sivutoimipisteitä ja itsenäinen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen tapauksessa korkeakoulujen yhteisen ja mittavan kehittämishankkeen muodostaa Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkosto, lyhyemmin Epanet. Verkostoa toteutetaan Helsingin, Tampereen ja Vaasan yliopistojen, Tampereen teknillisen yliopiston, Sibelius-Akatemian sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulun yhteistyönä. Opetusministeriössä suunnitelmaan on suhtauduttu myönteisesti. Epanet sai rahoitusta vuonna 2000 valtion ns. tulevaisuuspaketissa. Vuonna 2004 Seinäjoki on myös yksi kuudesta yliopistokeskuspaikkakunnasta.

Helmikuussa 2003 opetusministeriössä käytiin Seinäjoen yliopistotoimintojen kehittämistä koskeva neuvottelu. Opetusministeriön esityksestä sovittiin, että Epanet-verkostosta tehdään arviointi, jota voidaan käyttää apuvälineenä verkoston tulevaa toimintaa tarkasteltaessa ja edelleen kehitettäessä.

Arvioinnin valmistelu tehtiin yhteistyössä opetusministeriön yliopistoyksikön ja korkeakouluverkoston koordinaatiorhankkeen kanssa. Erityisesti toivottiin arvioitavan kolmea aihealuetta: korkeakouluverkostoa koskevaa ohjelmaa ja sen toteuttamista, käynnistyneen tutkimustyön tieteellistä laatua sekä verkoston toiminnan alueellista vaikuttavuutta.

Ulkopuoliset asiantuntijat valittiin yhteistyössä opetusministeriön ja korkeakouluverkoston koordinaatiorhankkeen kanssa. Tavoitteena oli pieni mutta asiantunteva ryhmä, joka pystyisi tarkastelemaan

verkostoa sekä tieteellisestä että aluevaikutusten näkökulmasta. Asiantuntijat haettiin korkeakouluverkoston ulkopuolisista yliopistoista ja organisaatioista. Kustannukset jaettiin puoliksi opetusministeriön ja Epanet-koordinaatiohankkeen kesken.

Arvioinnin aikataulusta tuli varsin tiivis. Tavoitteeksi asetettiin, että tulokset olisivat valmiita vuoden 2004 alussa. Aikataulun kireydestä huolimatta arviointiryhmä suoriutui työstänsä hyvin ja ansaitsee kiitokset asiantuntevasti työstään. Uskomme, että arviointi antaa hyviä aineksia korkeakoulutoimintojen kehittämiseen Seinäjoella.

Opetusministeriö

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys ry

1. Johdanto

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkosto Epanet on useista syistä kiinnostava ja haasteellinen arviointikohde. Ensinnäkin se on esimerkki uudeltaisesta ja monella tavoin erilaisesta korkeakoulutoiminnasta Suomessa. Jo 13 tutkimusprofessorin ja lähes 50 tutkijan yhteisön rakentamista voidaan sellaisenaan pitää saavutuksena, vaikka EU-rahoituksen sivustatuki onkin tiedossa. Toinen arvioinnin kannalta kiinnostava seikka koskee alueellisen innovaatiopolitiikan mekanismeja, joiden avulla tutkimustoiminta on Epanetissa nivottu osaksi Etelä-Pohjanmaan innovaatiojärjestelmää tilanteessa, jossa maakunnan elinkeinorakenteeseen kohdistuu kovia rakenteellisia ja osaamiseen liittyviä laadullisia uudistuspaineita. Kolmanneksi arviointiprosessia voidaan pitää erittäin ajankohtaisena. Epanetissa tehdyn työn pohjalta perustettiin vastikään yhtenä kuudesta yliopistokeskuksesta Seinäjoen yliopistokeskus. Seinäjoen malli on yksi tapa vastata yliopistokeskukseen osallistuvien emoyliopistojen (TaY, TTY, VY, SibA, HY) aluevaikuttavuuden kehittämistavoitteisiin.

Arvioinnille on opetusministeriön ja Epanetin mandaatti. Arviointiryhmän kokoonpanosta ja arvioinnin toteuttamisesta sovittiin keväällä 2003. Alustavasti arvioinnin kohde ja sisältö rajattiin kosemaan kolmea asiakokonaisuutta: toimintakonseptia, tutkimuksen laatua ja aluevaikuttavuutta. Kuten tämän raportin luvuissa 2 ja 3 täsmennetään, arviointi kohdistuu Epanetin alkuvaiheeseen. Tässä vaiheessa ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä päätelmiä tuloksista ja vaikuttavuudesta, koska Epanet käynnistyi virallisesti loppusyksyllä

1999, ja sen ohjelman sopimus hyväksyttiin vuonna 2001. Arvioinnin ensisijaisina kohteina ovat toiminnan edellytykset ja toimintaympäristön tila.

Arviointiprosessi on noudattanut Korkeakoulujen arviointineuvoston käyttämää menettelyä, jossa itsearviointivaihetta sidosryhmäarviointeineen seurasi ulkopuolisen arviointiryhmän vierailu ja dokumentaatioon perehtyminen. Ulkopuolisen arviointiryhmän kokoamisessa päädyttiin keskustelujen jälkeen kevennettyyn malliin siten, että mukana ei ole ulkomaisia asiantuntijoita.

Ulkopuoliset asiantuntijat valittiin opetusministeriön ja korkeakouluverkoston koordinaatiohankkeen kanssa. Tavoitteena oli, että asiantuntijat tulevat korkeakouluverkoston ulkopuolisista yliopistoista ja organisaatioista siten, että kaksi edustaa yliopistomaailmaa ja yksi erityisosaamista aluevaikutusten arvioinnissa. Arviointiryhmän puheenjohtajana toimi professori Juha Kinnunen Kuopion yliopistosta. Jäsenet olivat kaupunginjohtaja Elina Lehto Lohjan kaupungista ja Jean Monnet -professori Heikki Eskelinen Joensuun yliopistosta. Asiantuntijasihteerinä toimi TtM Ritva Karjalainen–Jurvelin Kuopion yliopistosta.

Arviointiprosessi eteni taulukossa 1 esitetystä riipeässä tahdissa.

Taulukko 1 Arviointiprosessin vaiheet

14.2.2003	Päätös opetusministeriön esityksestä tehdä arviointi Epanet-verkostosta
Maalis- kesäkuu 2003	Arvioinnin suunnittelu ja valmistelu, opetusministeriön yliopistoyksikön ja korkeakouluverkoston koordinaatiohankkeen edustajien kanssa
2.9.2003	Ulkopuolisen arviointiryhmän kokoonpanon vahvistaminen
11.9.2003	Ulkopuolisen arviointisuunnitelman rahoituksen vahvistaminen
11.10.2003	Itsearviointimateriaalit seuraavilta tahoilta: Epanet-koordinaatiohanke, tutkimusprofessorit, kampusalueen sidosryhmät ja ainelaitokset sekä raporttien ohessa tutkimusryhmien vetäjien CV:t.
11.10.2003	Arviointia täydentävä aineisto arviointiryhmälle
30.10.2003	Yhteenveto itsearvioinneista
14.11.2003	Arviointiryhmän suunnitelma haastateltavista

26.11.2003	Arviointiryhmän kokoontuminen suunnittelemaan arviointivierailua, puhelinkokous
30.11.2003	Arviointiryhmän kokous suunnitelman toteuttamista varten
1.-3.12.2003	Arviointivierailu ja haastattelut Seinäjoella
3.12.2003–	Loppuraportin kirjoittaminen
15.1.2004	
12.1.2004	Arviointiryhmän keskustelu loppuraportista
10.2.2004	Arvioinnin tuloksista raportoiminen
5.4.2004	Raportin taitto ja painatus
30.4.2004	Raportti painettuna
30.4.2004	Päätös

Tässä arviointiraportissa esitetään ulkopuolisen arviointiryhmän yhteisesti muotoutuneet näkemykset Epanet-korkeakouluverkoston toiminnasta. Tarkastelussa rajaudutaan strategisen tason ja periaatteellisesti tärkeinä pidettäviin seikkoihin ja perustellaan niitä koskevat kannanotot. Käytössä olleen materiaalin yksityiskohtia, esimerkiksi laajan ja huolella toteutetun itsearvioinnin aineistoa liitteinen, ei käsitellä. Epanet-verkosta arvioidaan kokonaisuutena sekä suhteutetaan tutkimuksen ja kehitystoiminnan painoaloja, hankekokonaisuuksia ja tutkimusryhmiä siihen. Arviointi ei kohdistu yksittäisiin tutkimusryhmiin tai tutkimusprofessoreihin.

Korkeakoulupolitiikanaluestrategia ja kolmoiskierre arvioinnin kriteereinä

Arviointiryhmä on lähtenyt siitä arviointitutkimuksen peruseriaatteesta, että arvioinnin kohdetta – Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkosta Epanetia – suhteutetaan julkilausuttuihin kriteereihin. Näiden perusteella arvotetaan Epanetia, ja tehdään päätelmiä sen merkityksestä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti (sekä eräin osin myös globaalisti). Yleisesti arvioinnissa sovelletaan tavoite-, toimija- ja teoriaperustaisia lähtökohtia.

1) **Tavoitelähtöistä** ajattelutapaa edustavat opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategiassa vuoteen 2013 (OPM 2003: 40) esitetyt visiot ja strategiat. Ne ovat korkeakoulujen osalta seuraavat:

Visiona on ”Kansainvälisesti korkeatasoinen ja alueellisesti kattava korkeakoululaitos toimii vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa ja on voimakas vaikuttaja alueellisessa kehittämisessä.”

Epanetin arvioinnin kannalta keskeisimmät strategiset linjaukset

Korkeakoulujen aluevaikutusta vahvistetaan kehittämällä tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä aikuiskoulutusta peruskoulutuksen rinnalla.

Alueellisesti hajautetun korkeakoululaitoksen toiminta perustuu yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toisiaan täydentävään osaamiseen, jota kehitetään ottamalla huomioon alueiden vahvuudet.

Korkeakoulujen yhteistyön ja työnjaon käytäntöjä selkeytetään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteisten aluestrategioiden pohjalta ottaen huomioon, että yliopistot ovat ammattikorkeakoulu- ja valtakunnallisempia toimijoita.

Yhteistyöllä ja rakenteellisella kehittämisellä tuetaan koulutuksen ja tutkimuksen ja tutkimuksen laadun edellyttämien riittävän suurten ja monipuolisten korkeakouluyksiköiden muodostumista.

Ammattikorkeakouluverkostoa kehitetään suuriin yksiköihin perustuvan runkoverkko-rakenteen ja sitä täydentävän alueellisen palveluverkko-rakenteen pohjalta. Yliopistojen toimintaa alueilla vahvistetaan nykyistä toimintaverkostoa tehostamalla ja olemassa olevia alueellisia yliopistokeskuksia kehittämällä.

Alueiden erityispiirteet huomioidaan korkeakoulutetun työvoiman saatavuutta ennakoitaessa. Uusiin alueellisiin koulutustarpeisiin vastataan nykyistä korkeakoulujen osaamis- ja palvelureservejä hyödyn-

tämällä ja aikuiskoulutuksen tarjontaa kehittämällä. Alueellisiin työelämän tarpeisiin vastataan monipuolistamalla ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutustarjontaa.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistä maakuntakorkeakouluverkostoa kehitetään vastaamaan alueellisiin koulutustarpeisiin. Verkostoa vahvistetaan kehittämällä avoimia korkeakouluopintoja ja muuta aikuiskoulutusta sekä omaehtoiseen sivistystarpeeseen liittyvää koulutusta elinkeinoelämän ja muun työelämän tarpeista lähtien. Avoimia yliopisto-opintoja kehitetään myös tutkintoon johtavan koulutuksen väylänä.

Korkeakoulujen edellytyksiä yhteistyöhön ja verkostoitumiseen alueiden muiden toimijoiden kanssa vahvistetaan.

Alueellisen innovaatiojärjestelmän kannalta koulutuksen ja tutkimuksen avulla tuetaan kilpailukykyisten alueellisten innovaatioympäristöjen syntymistä ja kehittymistä:

Tukemalla koulutuksen ja tutkimuksen laatutason parantamista ja huolehtimalla riittävästä perusvoimavaroista maan eri osissa.

Sovittamalla yhteen kansallisen koulutus- ja tutkimuspolitiikan sekä aluepolitiikan kehittämistavoitteita ja ottamalla huomioon alueiden erilaiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Vahvistamalla koulutuksen ja tutkimuksen alueellista yhteistyötä elinkeino- ja työelämän sekä muiden toimijoiden kanssa.

Parantamalla koulutus- ja tutkimusjärjestelmien yhteistyötä strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Edistämällä alueellisen koulutus- ja tutkimuspolitiikan kehittymistä niveltämällä koulutus- ja tutkimustoiminta alueiden- ja hyvinvointi-strategioihin ja tehostamalla työvoima- ja koulutustarpeiden alueellista ennakkointia.

Tukemalla alueiden kansainvälisen infrastruktuurin kehittymistä, lisäämällä oppilaitosten ja korkeakoulujen kansainvälistä vaihtoa ja vuorovaikutusta.

Vahvistamalla ministeriön toimialalla maahanmuutto- ja koulutuspolitiikan välistä yhteyttä suuntaamalla maahanmuuttajille tarkoitettua koulutustarjontaa pääsääntöisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ja hyödyntämällä näiden alueiden väestön vähenemisen myötä vapautuvia koulutuspalveluja.

Vaikka nämä ovat melko yleisiä strategisia linjauksia, ne antavat riittävän konkreettisen lähtökohdan Epanetin toimintamallin erittelyyn osana suomalaista korkeakoulu- ja teknologiapolitiikkaa.

Toisen tavoitelähtöisen arviointikriteeristön muodostavat Epanetin toimintamallin määrittelyt (Sotarauta & Lakso & Kurki 1999, ohjelmasuunnitelmat, markkinointi-, koulutus- ja yhteistyöverkostomateriaali) ja tutkimuksen painoalojen määrittelyt sekä käynnistyneille hankekokonaisuuksille asetetut tavoitteet. Epanetille esitetään niissä seuraavat tavoitteet, joita toiminnan kehittyessä on täsmennetty:

Koulutuksen kehittämisen päämäärät

Sellaisen potentiaalilinjan luominen, jonka avulla Etelä-Pohjanmaan toimijat kykenevät vastaamaan suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä mahdollisesti lähitulevaisuudessa tapahtuviin muutoksiin.

Alueen elinkeinoelämän kannalta tärkeiden alojen koulutuksen tason nostaminen.

Kansallisesti uuden ja selkeästi oman roolin etsiminen korkeakoulutuksessa. Tämä edellyttää uusien ja luovien toimintamallien rakentamista yliopistojen ja ammattikorkeakoulun yhteistyölle.

Sellaisen alueellisen korkeakoulujärjestelmän luominen, joka mahdollistaa avainaloilla jatkokoulutuskanavan tohtorintutkintoon saakka.

Tutkimuksen kehittämisen päämäärät

Etelä-Pohjanmaalla tehtävän tutkimuksen määrän ja laadun nostaminen.

Tutkimuksen vahvistaminen siten, että se tukee alueellista innovaatiojärjestelmää kokonaisuutena.

Sellaisten huippututkimusryhmien synnyttäminen, jotka ovat kilpailukykyisiä kilpailussa kansallisista ja kansainvälisistä tutkimusresursseista.

Tutkimuksen kehittämisen määrällinen tavoite

40–60 henkilön tutkijayhteisön luominen nykyisten yhteisöjen rinnalle ja sisään.

2) **Toimijalähtöistä** arviointia edustaa itsearviointiprosessissa tuotettu tutkimusprofessorikohtainen materiaali (yhteisesti sovituin kriteerein toteutettu, liite 1) sekä niitä koskeva yhteenveto (Pajumäki 2003). Myös sidosryhmien kirjalliset arvioinnit (kyselylomake liitteenä 2) sekä arviointivierailun aikana kertyneet laajat haastatteluaineistot ovat olleet käytössä (haastateltavien lista ja ohjelma, liite 3). Toimijalähtöisessä arvioinnissa oletetaan, että avaintoimijoilla ja sidosryhmillä voi omista lähtökohdistaan olla erilaisia ja virallisille tavoitteille ristiriitaisiakin tavoitteita, vaateita ja pyrkimyksiä. Olennaista on tunnistaa perustellut argumentit ja suhteuttaa ne esimerkiksi virallisiin tavoitteisiin.

3) **Teoriaperustaista** arviointia edustaa näkemyksemme ns. kolmoiskierteestä, jolla tarkoitamme yliopistojen, yritysten ja julkisen sektorin keskinäisen vuorovaikutuksen käsitteellistä jäsentämistapaa.

Kolmoiskierteen ytimenä on näkemys, että yliopistojen, yritysten ja julkisen sektorin keskinäinen vuorovaikutus on noussut keskeiseksi kohteeksi alueellisten innovaatiojärjestelmien toimintaa ja siten myös aluetaloudellista kehitystä koskevissa analyyseissa. Näiden kolmen osa-

puolen on nähty – tai ainakin toivottu – muodostavan alueellista kehitysdynamiikkaa luovan kolmoiskierteen (*triple helix*, ks. esim. Etzkowitz & Leydesdorff 1995). Se ei ole varsinainen innovaatiojärjestelmän teoria, vaan viitekehys, jossa nimetään innovatiivisuuden perustuvan aluekehityksen edellyttämät vuorovaikutussuhteet. Siihen ei sisälly hypoteeseja siitä, mikä olisi tehokas toimintamalli kussakin erityisessä tilanteessa.

Kolmoiskierre-viitekehityksen taustalla on luonnollisesti se, että tiedon tuottaminen ja innovaatiot ovat korostuneet yritysten kilpailutekijöinä (Hautamäki 1996, Kinnunen 1998, Sotarauta ym. 1999, Goddard 2003). Toisaalta myös yliopistojen kiristynyt taloudellinen tilanne ja kasvuhakuisuus vaikuttavat samaan suuntaan: ne hakevat lisärahoitusta perinteisen rahoitusjärjestelmänsä ulkopuolisilta toimijoilta. Viitekehukseen kytkeytyy kysymys siitä, mitkä tekijät määräävät yliopiston vaikuttavuutta alueellaan. Tavallisesti vaikutustekijöiksi nimetään esimerkiksi yliopiston koko, toimintakulttuuri, tieteenala-profiilin ja sijaintialueen elinkeinorakenteen vastaavuus sekä alueen yrittäjyyspotentiaali.

Kolmoiskierteen osapuolten suhteiden kehitystä voidaan arvioida useasta näkökulmasta. Toimijoiden osalta olennaista on se, miten toimintakulttuurit muuttuvat: toimivatko yliopistojen tutkijat entistä enemmän yrittäjinä, siirtyykö tutkijoita julkisen sektorin palveluksesta yrityksiin, ja työskenteleekö yliopistojen laboratorioissa yrittäjiä? Instituutioiden osalta avainkysymys koskee sitä, luodaanko kolmoiskierteen käynnistämiseksi ja vauhdittamiseksi erityisiä välittäjäinstituutioita kuten teknologiakeskuksia. Lisäksi kolmoiskierremallin mukainen vuorovaikutus edellyttää uusia toimintamalleja ja kannustimia. Käytännössä nämä koskevat esimerkiksi tiedon ja keksintöjen omistusoikeuksia ja yliopistojen autonomiaa suhteessa muihin toimijoihin.

Kolmoiskierre-viitekehystä voidaan tulkita joko institutionaalista tai evolutionaarista näkökulmasta. Edellisessä tapauksessa vuorovaikutusten osapuolten katsotaan edustavan kolmea erillistä maailmaa, mistä syystä niiden yhteistyön katsotaan edellyttävän välittäjäorganisaatioiden roolia. Jälkimmäisessä tapauksessa painotetaan yritysten ja yliopistojen spontaania yhteistyötä, ja julkisen sektorin tehtävää pelisääntöjen ja kannustimien määrittäjänä.

Nämä kaikki kolme toisiaan täydentävää lähtökohtaa ovat eksplisiittisesti tai implisiittisesti sekä aineiston keruun, analyysiprosessin että arvottavien päätelmien taustalla.

Tarkastelun rajauksista

Kuten jo johdannossa todettiin, arvioitavat kohteet täsmentyivät kolmeen toisiinsa limittyvään kokonaisuuteen: konseptiin, tieteelliseen laatuun ja alueelliseen vaikuttavuuteen. Ajankohta ja toimintaympäristö vaikuttavat siihen, että arviointi painottuu niistä ensimmäiseen. Siitä on jo ehtinyt karttua kokemuksia ja toimintakonseptin suhteuttaminen edellä mainittuihin globaaleihin, kansallisiin ja alueellisiin strategioihin on perusteltua.

Tieteellisen toiminnan laadun arviointia rajoittaa se, että Epanet on toiminut vasta muutamia vuosia. Sen piirissä ei ole ehtinyt toteutua suuria tieteellisiä läpimurtoja. Sen sijaan itsearviointimateriaalin ja virantäyttöprosessien perusteella voidaan ottaa kantaa tieteellisen toiminnan yleiseen tasoon ja laadukkuuteen.

Myöskään aluevaikutusten osalta pitkän aikavälin tuloksia ei ole ehtinyt syntyä. Edellytysten ja toimintamallien pohjalta voidaan tosin dokumentoida joitakin osoituksia onnistumisista ja epäonnistumisista sekä ennakoita vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja Epanetin potentiaalia. Näiden arvioiden perustana on korkeakoulujen aluevaikutavuutta koskeva kirjallisuus ja viime vuosina toteutettujen arviointiprosessien tulokset (Itä-Suomen yliopistot, Turku, Ammattikorkeakoulujen aluevaikutuksen huippuyksikkövalinnan 1 ja 2, ks. myös Goddard 2003).

Kokonaisuutena arviointi keskittyy prosessiin ja toimintakonseptiin, ja edustaa paljolti *ex ante* -lähestymistapaa. Toiminnan vaikuttavuuden ja tulosten arvioinnissa tulee aikanaan olemaan erityisen kiinnostavaa verrata vasta perustettujen yliopistokeskusten erilaisten toimintakonseptien kehitystä sekä niiden mahdollista samanlaistumista.

2. Etelä-Pohjanmaa: yrityshenkinen korkeakoulutuksen välialue

Etelä-Pohjanmaa on kyennyt säilyttämään elinvoimaisuutensa ja vahvan maakunnallisen identiteettinsä, vaikka maakunnassa on tapahtunut voimakkaita rakenteellisia muutoksia. Omaehtoinen ongelmien ratkaisun perinne ja yrittäjähenkisyys on aina liitetty Etelä-Pohjanmaan kuvaan erottamattomasti.

Korkeakoulutuksen saamiseksi on ponnisteltu määrätietoisesti, mutta tulokset ovat jääneet puolitiehen. Kuten Markus Aaltonen (2000) elävästi kuvaa, oman (suomenkielisen) yliopistollisen koulutuksen saanti Seinäjoelle ja Etelä-Pohjanmaalle on ollut selkeä tavoite jo kauan. Osittaisratkaisuja onkin saavutettu aikuis- ja täydennyskoulutuksen alueella (Mates, TYT, SibA, VY) ja tutkintokoulutukseen johtavana ammattikorkeakoulun (1991 alkaen) perustamisen myötä. Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistyksen aktiivisuus kesäyliopistotoiminnassa on ollut sekä sisällöltään että volyymiltään laaja-alaista jo vuosikymmeniä.

Yliopistotasaisen tutkimuksen ja peruskoulutuksen käynnistämisessä oli kuitenkin toistuvasti epäonnistuttu, lukuun ottamatta Helsingin yliopiston osana toimivaa Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskusta. Tätä taustaa vasten on hyvin ymmärrettävissä Epanetin kiihkeä kehittäminen sekä aktiiviset lobbaustoimet yliopistokeskusstatuksen saamiseksi. Ainakin dokumenttien ja haastattelujen perusteella ulkopuolisille välittyy kuva siitä, että käynnistämisvaiheesta asti työ on ollut erittäin yksituumaista ja siihen on onnistuttu sitouttamaan kaikki keskeiset tahot, mukaan luettuina seutukunnat. Vain eräät Epanetin ulkopuoliset tahot, jotka ovat potentiaalisesti kilpailemassa sa-

moista kehittämisasiirahoista, esittivät yksittäisiä kriittisiä kommentteja. Havaittu yksituumaisuus ei ole ollut likimainkaan itsestään selvyys Etelä-Pohjanmaan korkeakoulutoiminnan kehittämisen aiemmissa vaiheissa.

Perusteet korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laajentamiselle Etelä-Pohjanmaalla ovat ilmeiset. Länsi-Suomen läänissä Vaasa – Tampere – Jyväskylä -kolmiossa on varsin kattava ja monipuolinen yliopisto- ja ammattikorkeakouluverkko. Sen vaikutus ei ole kuitenkaan heijastanut riittävästi Etelä-Pohjanmaalle, mistä koulutustason alhaisuus on kiistaton osoitin. Korkeakoulutuksen tarvetta voidaan perustella seuraavilla vuotta 2002 koskevilla aluekehitysindikaattoreilla (Etelä-Pohjanmaan liitto, 2002).

Koulutustaso (VKTM-indeksi) on maan heikoin, ja korkean asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on matala. Vaikka Seinäjoen ammattikorkeakoulu kuuluu ensimmäisinä vakinaistettuihin ammattikorkeakouluihin, yliopiston puuttuminen näkyy maakunnan koulutustasoa koskevissa tilastoissa karulla tavalla.

Etelä-Pohjanmaan kehityskuva on väestörakenteen muutoksen osalta negatiivinen. Vain yhden seutukunnan (Pohjoiset Seinänaapurit) kehitys on kääntynyt positiiviseksi. Koko maakunnan ennusteet viittaavat edelleen epäedullisen kehityssuunnan jatkumiseen.

Bruttokansantuotteen tason osalta Etelä-Pohjanmaa poikkeaa vahvasti negatiiviseen suuntaan maan keskiarvoista. Toisaalta myönteiseen suuntaan viittaa se, että BTV-indikaattorin mukaan maakunnan sijoitus on kuitenkin keskimääräistä parempi (sijaluku 7.) Tämä johtuu erityisesti siitä, että työttömyysaste on keskimääräistä matalampi. Teollisuuden työpaikat ja julkisen sektorin työpaikat ovat lisääntyneet 1990-luvulla koko maata nopeammin ja myös teollisuuden jalostusarvo on kehittynyt myönteisesti. Sen sijaan uudet alat kuten informaatioteknologian tuotanto ovat kehittyneet hitaasti. Kuntien vuosikate on maan keskitason alapuolella. Tutkimus- ja tuotekehitystoiminta on vähäistä, ja patentteja haetaan niukasti.

Näistä esimerkki-indikaattoreista voidaan tehdä se johtopäätös, että Etelä-Pohjanmaalla on riski jäädä väliinpuotoajaksi korkean osaamiseen ja tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan perustuvassa tietoyhteiskuntakehityksessä. Tästä näkökulmasta Epanet-verkoston tavoit-

teita voidaan pitää sekä alueen että suomalaisen korkeakoulupolitiikan kannalta perusteltuina. Epanet-korkeakouluverkosto on määrätietoinen toimintamalli, jolla ”yhteen sovitetaan kansallisen koulutus- ja tutkimuspolitiikan sekä aluepolitiikan kehittämistavoitteita ottamalla huomioon alueiden erilaiset vahvuudet ja kehittämistarpeet”.

Etelä-Pohjanmaan ”tapaus” on havainnollinen esimerkki siitä, että vaikka Suomessa on väestömäärään nähden poikkeuksellisen tiheä korkeakouluverkko, sen avulla ei ole toistaiseksi kyetty vastaamaan riittävästi alueiden kehityksen tietointensiivisyyden vaateisiin. Osamistason nostamisen tarve ei koske vain uusia ikäluokkia, vaan myös työssä jo kauemmin olleita sekä yleisesti yrityksiä sekä kuntien hyvinvointipalveluita. Tähän tarpeeseen ei ole onnistuttu vastaamaan kattavasti nykyisen yliopisto- ja ammattikorkeakouluverkon avulla.

Yliopistokeskusten luominen kuudelle paikkakunnalle (alueelle) ja yliopistojen aluevaikuttavuuden korostaminen ovat perusteltuja korkeakoulupoliittisia toimia Etelä-Pohjanmaan kontekstista, vaikka tällä politiikalla on myös kriittikonsa. Muun muassa yliopistojen suunnasta on esitetty varsin kärjekkäästi epäilyä niukkojen voimavarojen hajauttamisesta. Etelä-Pohjanmaan tapauksen analysointi vahvistaa kuitenkin näkemystä, jonka mukaan yhteiskunnallinen kehitys on siinä mielessä kriittisessä vaiheessa, että tutkimus- ja tuotekehityspanostusten lykkääminen voi johtaa joidenkin alueiden elinvoimaisuuden peruuttamattomaan heikkenemiseen. Esimerkiksi OPM:n kertaluontoisesti tekemä 3 miljoonan euron rahoituspäätös yliopistokeskuksiin ja aluekehittämistarjojen määrätietoinen hyödyntäminen ovat sinänsä pieniä sijoituksia suhteessa koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmään, mutta ne voivat tuottaa moninkertaista lisäarvoa alueloukuksiin ja inhimilliseen pääomaan.

Onko Epanetissa valittu strategia ja toimintamalli tarkoituksenmukainen? Ovatko painoalat ja tutkimushankkeet optimaalisia? Kuinka tehokkaasti olemassa olleet voimavarat on hyödynnetty ja hallinnoitu? Onko evidenssiä siitä, että toiminnalla on ollut tavoiteltuja vaikutuksia? Ennen kuin näihin kysymyksiin voidaan ottaa kantaa, on kuvattava Epanetin toiminnan pääpiirteet.

3. Mikä on Epanet?

Epanet on Etelä-Pohjanmaalla toimiva korkeakoulujen yhteistyöverkosto, joka on muodostunut alueella toimivista korkeakouluyksiköistä. Sillä on monivaiheinen kehityshistoria.

Etelä-Pohjanmaan korkea-asteen koulutuksen kehityskaari alkaa 1960-luvulta, jolloin korkeakouluyhdistys perustettiin. Se on ylläpitänyt kesäyliopistotoimintaa, kartoittanut koulutustarpeita sekä vastannut korkeakoulupoliittisten hankkeiden edistämisestä. Kesäyliopistotoiminta aloitettiin 1.6.1961, ja se on koettu kulttuurisesti merkittävänä ja maakuntakeskusasemaa vahvistavana toimintana.

Kesäyliopistojen opetuksen tasoa alettiin nostaa valtakunnallisesti 1970-luvun lopulla. Etelä-Pohjanmaa kiinnittyi korkeakouluasioissa Tampereen yliopistoon, josta tuli Etelä-Pohjanmaan kesäyliopistopetuksen tärkein yhteistyötaho. Vuodesta 1981 myös **Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus (TYT)** tuli mukaan tähän toimintaan. Esimerkiksi tietotekniikan täydennyskoulutus alkoi vuonna 1986 TYT:ssä ja opetus suunnattiin julkisen sektorin yritysille. **Tietotekniikan kehittämissyksikkö (TEK)** käynnistettiin kaupunginhalituksen päätöksellä.

Tampereen yliopiston lääketieteellinen tiedekunta jalkautui Etelä-Pohjanmaalle 1990-luvun puolivälin jälkeen. Seinäjoki kuuluu erikoissairaanhoidon ns. miljoonapiiriin, ja vuodesta 1996 alkaen Seinäjoen keskussairaalassa ja eteläpohjalaisissa terveyskeskuksissa on annettu koulutusta tuleville lääkäreille.

Helsingin yliopisto aloitti maaseudun tutkimus-, kehittämis- ja täydennyskoulutuspalvelut Seinäjoella 1988. Maaseudun tutkimus-

ja koulutuskeskus on Helsingin yliopiston konsistorin alainen erillislaitos, joka toimii Seinäjoella ja Mikkelissä. Opetusministeriö on myöntänyt Helsingin yliopistolle perusvoimavarat tätä varten. Keskuksen toiminnasta vastaa johtokunta. Seinäjoella (HY-Makes) sen tutkimushenkilöstöön kuuluvat johtaja, lahjoitus- ja hankevaroin perustettu tutkimusjohtaja (professori), 3 erikoistutkijaa sekä tutkijoita. Koulutustehtävissä on projektipäälliköitä, koulutussuunnittelijoita sekä toimistohenkilökuntaa.

TYT:n Seinäjoen yksikön ja HY-Makesin yhteistyö lähti aikaan hyvään vauhtiin, minkä vuoksi suunniteltiin niiden yhdistämisestä kahden yliopiston yhteiseksi laitokseksi, Seinäjoen yliopistoinstituutiksi, vuonna 1991. Korkeakoulu yhdistys perusti yhteistyötoimikunnan viemään eteenpäin tätä hanketta, mutta hanke ei saanut kannatusta Tampereen yliopistossa.

Sibelius-Akatemian koulutuskeskuksen avajaiset pidettiin syyskuussa 1991. Siitä tuli aiemmin perustettujen tiedekorkeakoulujen filiaalien tapaan täydennyskoulutusta antava yksikkö. Sibelius-Akatemian koulutuskeskus toimii musiikin ja työelämän parissa työskentelevien vuorovaikutuksen ja ammatillisen kehittymisen edistämiseksi. Se tarjoaa koulutusta ja asiantuntijapalveluina tutkimusta.

Vaasan yliopiston Seinäjoen toimipiste aloitti toimintansa joulukuun alusta 1998. Tavoitteena on ollut ideoida, suunnitella ja toteuttaa maakuntaa palvelevia yliopiston osaamisalueisiin tukeutuvia tutkimus- ja kehittämishankkeita. Henkilökunnan muodostavat yksi tutkija ja kaksi projektipäällikköä sekä tutkimusasiamies.

Seinäjoen ammattikorkeakoulun alkuun panijana toimi Seinäjoen kaupunki. Kokeilulupa saatiin Seinäjoelle ensimmäisten joukossa, ja ammattikorkeakoulu vakinaistettiin vuonna 1995. Sen eri yksiköt tekevät yhteistyötä yliopistojen eri tieteenalojen kanssa, ja se panostaa alueellisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamiseen. Ammattikorkeakoulun perusopetuksen ja jatkotutkintomallien jatkuva kehittäminen ja yritys elämän tarpeiden huomioon ottaminen on tiedostettu koulutusohjelmien luomisessa. Epanetin kannalta on merkittävää se, että ammattikorkeakoulu on monialainen ja varsin laaja oppilaitos. Epanetin ja ammattikorkeakoulun toiminta limittyvät tarkoituksen mukaisesti niin koulutus- kuin kehittämistoiminnassa. Am-

mattikorkeakoulu on Etelä-Pohjanmaalla korkeakoulutuksessa keskeinen toimija, ja se kattaa myös sellaisia aloja, jotka puuttuvat Epanetin piiristä.

Tampereen yliopiston aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos oli tehnyt jo pitkään tutkimusta ja järjestänyt opetusta Pohjanmaalla. Vuonna 1997 Etelä-Pohjanmaan maakuntajohtajan aloitteesta luotiin Seinäjoelle laitoksen projektiorganisaatio, **Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö (Sente)**. Se on alueiden ja erityisesti kaupunkiseutujen kehittämistä palveleva tutkimusyksikkö. Sente on osa Tampereen yliopiston aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitosta. Se rahoittaa toimintansa projektirahoituksella, ja sen toimipaikkoja ovat Tampere ja Seinäjoki. Senten toimintaa johtaa tutkimusprofessori, jonka rahoittajina olivat alkuvaiheessa Seinäjoen kaupunki ja Etelä-Pohjanmaan Liitto. Sittemmin virka on muutettu Seinäjoen ja Tampereen kaupunkien yhteiseksi lahjoitusprofessoriksi. Sentellä on ollut yhdessä korkeakoulu yhdistyksen kanssa keskeinen asema Epanet-konseptin luomisessa.

Epanet-hanke on edennyt kolmessa vaiheessa. Niistä ensimmäinen käsittää suunnitteluajanjakson (1999–2001) ja toinen hankkeiden täytäntöönpanon (2001–2006). Kolmannessa vaiheessa, johon siirtymisen voidaan katsoa alkaneen vuonna 2003, pyritään vakiinnuttamaan hankkeen organisoituminen ja hallinnointi.

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostokonsepti on kehitetty maakunnan liiton rahoittamassa, Senten ja Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistyksen yhteisessä ”Konseptin luominen Etelä-Pohjanmaan verkostoakatemialle” -projektissa. Tämän Epanet-projektin lähtökohdiana oli pyrkimys luoda konkreettinen toimintamalli ja kehittämissvaihtoehdot Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostolle. Konseptin suunnittelun tavoitteeksi asetettiin alusta alkaen tutkimuspanostuksen merkittävä lisäys maakunnan talouden painoaloilla ja maakunnan profiloituminen tutkimuksessa myös kansallisella tasolla. (Sotarauta ym. 1999.) Epanet-konsepti valittiin viidestä vaihtoehdoisesta mallista. Sen keskeisiä piirteitä olivat tutkimuksen painottaminen koulutukseen verrattuna, korkeakouluyksiköiden yhteistyön tiivistäminen ja kokonaan uusien toimintamuotojen kehittäminen. Toisaalta Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostokonseptin perustaa oli luotu jo

vuonna 1994 aiesopimuksella, jonka allekirjoittajina olivat Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto, Vaasan yliopisto, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Etelä-Pohjanmaan liitto ja Seinäjoen kaupunki.

Keväällä 2001 laadittiin ohjelmასopimus, jonka allekirjoittivat Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostoon kuuluvat korkeakoulu, Helsingin yliopisto, Sibelius-Akatemia, Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Vaasan yliopisto ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Ohjelmასopimuksen muut allekirjoittajat olivat Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys ry, Etelä-Pohjanmaan Liitto, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Etelä-Pohjanmaan TE-keskus, Länsi-Suomen lääninhallitus ja Seinäjoen kaupunki. Ohjelmასopimus käynnisti hankkeen konkreettisen etenemisen, koska siinä sovittiin korkeakouluverkosto-hankkeen koordinaatiosta sekä maakunnallisen rahoituksen ohjaamisesta yksittäisten tutkimusprofessorien ja tutkimusryhmien työn käynnistämiseen.

Verkoston ytimenä on 13 uutta määräaikaista tutkimusprofessoria, joista kukin kokoa tutkijaryhmän ympärilleen. Tavoitteena on noin 50-henkinen tutkijayhteisö. Tutkimusalojen valinnassa painottuvat kasvavien toimialojen soveltava tutkimus ja tuotekehitys sekä erityisesti kansallisesti uudet ja monitieteelliset tutkimusalat, jotka sijoittuvat informaatioteknologian ja maakunnan vahvojen toimialojen yhtymäkohtiin. Tällaisiksi aloiksi on nimetty informaatioteknologian sovellukset, liiketoimintaosaaminen, elintarvikealan tuotekehitys ja markkinointi, alueet ja hyvinvointi sekä taitoteknologia.

Epanetin tavoitteina on tutkimus- ja kehitystoiminnan vahvistaminen, soveltavan tutkimuksen huippuyksiköiden verkoston luominen maakuntaan, paikallisen tutkimus- ja kehittäjäyhteisön laajentaminen, korkeakoulujen välisen yhteistyöverkoston ja korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten välisen uudenlaisen kulttuurin luominen sekä verkostomaisen korkean opetuksen edistäminen ja maakunnan koulutusasteen nostaminen. Hankkeen rahoitukseen osallistuvat yritykset, Etelä-Pohjanmaan Liitto, Etelä-Pohjanmaan TE-keskus, ja Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, EU:n tavoite 2- ja 3-ohjelmat, aluekeskusohjelma, yliopistot, korkeakoulut, tutkimuslaitokset, Seinäjoen kaupunki ja alueen muut kunnat sekä opetusministeriö. Tutkimusrahoitusta varten on perustettu Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu-

rahasto ja lahjoitustili. Sen volyyymi on kuitenkin vaatimaton, joten se jäänee ainakin lähitulevaisuudessa Epanetin toiminnan kannalta marginaaliseen rooliin. Ohjelmasopimuksen (2000–2006) mukaan rahoitus kattaa tutkimusprofessorista aiheutuvat palkkakustannukset

Epanet-verkoston toiminnan volyymin kehitystä kuvataan taulukossa 2. Siitä on nähtävissä professorihankkeiden ja verkoston yhteisten hankkeiden (ml. koordinaatiohanke) rahoituksen kehitys. Tutkijoiden kulut kulkevat asianomaisten yliopistojen kautta.

Taulukko 2. Epanet-verkoston rahoituskehitys

EPANET-KORKEAKOULUVERKOSTO v. 2001–2004

	2001	2002	2003	2004
Kustannukset ilman tutkijoita tilinpäätöksen mukaan	231 462	790 356		
Budjetoitu kustannusarvio			1660 167	1643 944
Henkilöt				
Koordinaatiohenkilöstö				
+professorit	4,0	11,5	17,5	
Professorihankkeiden tutkijat	4,0	13,0	38,5	
Henkilöt yhteensä	8,0	24,5	56,0	

Etelä-Pohjanmaan korkea-asteen tutkimuksen ja koulutuksen aluestrategiassa Epanet -tutkimusverkosto on määritelty koko maakuntaa ja kaikkia korkeakoulutoimintoja yhdistäväksi projektiksi. Maakunnan tarpeet ovat ohjanneet hankkeen kehitystä. Tämä on nähtävissä esimerkiksi siinä, että Etelä-Pohjanmaan selviytymisstrategiaksi on keskeisissä ohjelma-asiakirjoissa nimetty tutkimus- ja kehitystoiminta sekä erityisesti soveltava tutkimus. Epanet-konsepti on sisällytetty kaikkiin maakunnan keskeisiin kehittämisohjelmiin.

Strategian keskiöön on nostettu tutkimuksen osalta tutkimusprofessoriverkoston turvaaminen. Sen keskeiset elementit ovat Epanet 2010, kansainvälisen tutkijayhteisön kehittäminen (University Network and International Co-operation, UNICO) sekä tutkimuksen ja

elinkeinoelämän yhteyksien vahvistaminen. Vastaavasti koulutuksen osalta keskeisiä tavoitteita ovat maisterikoulutusohjelmat ja ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot, verkostoitunut avoin korkeakoulu ja ammatillisen täydennyskoulutuksen uudet toimintatavat, oppimiskeskus ja oppimistorin käynnistäminen kampuksen alueella sekä Seinäjoen yliopistokeskus ja tutkimus- ja innovaatio-ohjelman maakunnallisen yhteistyöverkoston kehittäminen toimintaympäristön vahvistamiseksi.

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston toteuttamisessa edetään neljän tutkimusalahankkeen perustalta. Ensimmäinen on Etelä-Pohjanmaan tutkimusverkoston koordinaatiohanke 2001–2006, joka sijoittuu hallinnollisesti Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistykseen. Korkeakouluyhdistys on EAKR- ja ESR-osarahoitteisissa tutkimusprofessorihankkeissa vastuorganisaatio sekä myös rahoittajataho yliopistojen suuntaan. Koordinaatiohanketta toteutetaan 1.4.2001–31.12.2006. Hankkeeseen on palkattu tutkimusohjelmapäällikkö, projektipäällikkö, erikoissuunnittelija, (osa-aikainen) taluspäällikkö ja muuta projektihenkilöstöä. Atk-palvelut tuotetaan ostopalveluina. Koordinaatiohankkeen keskeisinä tehtävinä on suunnitella ja käynnistää tutkimusprofessoreja yhteistyössä yliopistojen, yritysten ja maakunnan kehittäjäorganisaatioiden kanssa sekä kehittää korkeakouluverkoston rahoituspohjaa. Koordinaatiohankkeen tehtäviin kuuluu myös ulkoinen markkinointi sekä tutkimusryhmien, yritysten ja sidosryhmien kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön edistäminen. Lisäksi koordinaatiohanke vastaa Seinäjoen kampusalueelle sijoittuvien professoreiden ja tutkijaryhmien yhteisistä toimistopalveluista.

Toinen korkeakouluverkoston toteuttamisen väline on Eduepänet-koulutushanke (1.10.2001–31.10.2003), joka toimii koordinaatiohankkeen rinnalla. Sen tehtävänä on edistää tutkimustiedon siirtämistä käytäntöön sekä tukea jatko- ja täydennyskoulutusta Etelä-Pohjanmaalla. Koulutukseen liittyy muun muassa jatko-opintoja tukevaa metodikoulutusta, tutkijaryhmien työskentelyä sekä tutkijoiden ja kehittäjien seminaareja. Toiminta on työelämänläheistä koulutusta.

Kolmas on Etelä-Pohjanmaan tulevaisuusfoorumihanke (1.2.2003–31.1.2004). Siinä selvitetään Etelä-Pohjanmaan nykyisen tutkimus- ja kehittämistyön tulevaisuudenkuvia sekä paikallisten ihmisten,

kehittämissäpolitiikan ja tutkimustyön roolia kehityspolkujen toteutamisessa. Hankkeen tavoitteena on lisätä vuorovaikutusta toimijoiden välille ja kasvattaa tietämystä siitä, miten akateemisen tutkimuksen tuloksia ja tarkastelutapaa voidaan hyödyntää alueellisessa kehittämisessä.

Neljäs tutkimushankeohjelma käsittää ICT-alan tutkimusohjelman (1.9.2002–31.8.2003), jonka tavoitteena on määritellä ICT-alan tutkimuksen painopisteitä, joihin Etelä-Pohjanmaalla tullaan lähivuosina keskittymään. Tutkimusohjelman tarkoitus on helpottaa tutkimusryhmien muodostumista professoreiden ympärille.

Korkeakouluverkoston tutkimusprofessorien ja tutkimusryhmien tieteenalat etenevät hankekohtaisesti tieteenaloittain. Osa hankkeista on käynnistynyt, ja osa on käynnistymässä. Kaikista hankkeista ei näin ollen ole luonnollisestikaan tuloksia vielä käytettävissä.

Epanetista yliopistokeskukseksi

Epanet-hanke on edennyt sopimukseen yliopistojen yhteistyöstä Seinäjoen yliopistokeskuksessa 9.10.2003. Yliopistokeskus kattaa Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston tutkimusprofessoreiden toiminnan ja Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksen toiminnan Etelä-Pohjanmaalla.

Seinäjoen yliopistokeskuksen sopimuksen osapuolet ovat Helsingin yliopisto, Sibelius-Akatemia, Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Vaasan yliopisto. Sopimuksessa todetaan, että yliopistokeskus on Seinäjoella toimivien yliopistoyksiköiden ja niiden emoyliopistojen toiminnan soveltuvin osin sisältävä yhteistyöverkosto. Sen toimintaresurssit muodostuvat opetusministeriön erillisrahoituksesta ja kunkin yliopiston omaan toimintaansa erikseen osoittamista varoista sekä eri lähteistä haettavasta hankerahoituksesta. Opetusministeriön koordinaattorahoitus kanavoidaan Tampereen yliopiston kautta vuosina 2004–2006.

Yliopistokeskuksen tavoitteeksi on asetettu yliopistollisen tutkimuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen palvelutehtävän koordinointi

sekä kehittäminen Etelä-Pohjanmaalla, yliopistoyksiköiden yhteistyön tiivistäminen, yhteisten korkeatasoisten tutkimus-, koulutus- ja kehittämishankkeiden aikaan saaminen, yhteistyön edistäminen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä sekä Etelä-Pohjanmaan korkea-asteen tutkimuksen ja koulutuksen aluestrategian toteuttaminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Sopimuksessa on esitetty toimintamalli, jossa yliopistokeskuksen yhteistoimintaelimiä ovat rehtorien kokous, johtoryhmä ja alueellinen neuvottelukunta. Yliopistokeskuksen yhteisistä tehtävistä vastaa palveluyksikkö. Rehtorien kokous muodostuu toiminnassa mukana olevien yliopistojen rehtoreista, ja se valitsee keskuudestaan vuodeksi kerrallaan puheenjohtajan. Johtoryhmän jäsenet ja palveluyksikön päällikkö ovat asiantuntijajäseniä. Rehtorien kokous hyväksyy yliopistokeskuksen strategian ja toiminta- ja taloussuunnitelman. Strategian ja toiminnan ohjauksesta vastaa johtoryhmä, jonka jäsenet tulevat mukana olevista yliopistoista. Sen jäsenet toimivat rehtorien kokouksen päätöksellä kukin vuorollaan vuoden kerrallaan yliopistokeskuksen johtoryhmän puheenjohtajana. Neuvottelukunta seuraa yliopistokeskuksen toimintaa ja tekee ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Neuvottelukunnan jäsenet kutsutaan julkisen sektorin ja elinkeinoelämän edustajista rehtorien päätöksellä. Palveluyksikön henkilöstö on palvelusuhteessa sen siihen yliopistoon, jonka kautta koordinaatiorahoitus kanavoidaan yliopistokeskukselle. Palveluyksikkö toteuttaa yliopistokeskuksen toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Siihen sisältyy toiminnallisesti myös Epanet-verkoston koordinaatiohenkilöstö.

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston kehittämisstrategia

Vaihe I – vahvistetaan tutkimustoimintaa luomalla edellytykset huippututkimusryhmien syntymiselle.

Perustelu: Tutkimukseen panostaminen vaikuttaa nopeammin maakunnan kehitykseen kuin koulutus. Tutkimukseen panostamalla on myös mahdollista vahvistaa korkeakoulutoimintojen perustaa siten,

että korkeakoulujärjestelmän muutoksiin on mahdollista vastata nykyistä paremmin.

Vaihe II – vahvistetaan Etelä-Pohjanmaan korkeakoulutusta.

Nykyiset painoalat ja tutkimusprofessuurit

Terveydenhuollon tietotekniikka: Terveydenhuollon tietotekniikka, erityisesti telelääketieteen tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen Seinäjoella. Tampereen teknillinen yliopisto.

Sähköinen liiketoiminta: Uudenlaisen liiketoimintojen ja palvelumuotojen tutkimus ja kehittäminen. Tampereen yliopisto.

Virtuaalitekniologia: Virtuaalitekniologian tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen Seinäjoella, sovellusaloina mekatroniikka ja sulautetut järjestelmät. Tampereen teknillinen yliopisto.

Logistiikka: Logististen järjestelmien tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen Kauhajoella ja Seinäjoella. Vaasan yliopisto.

Konseptijohtaminen: Yritysten liiketoimintakonsepteihin liittyvä tutkimus ja kehittämistyö, tutkimusalana erityisesti huonekaluteollisuus. Vaasan yliopisto.

Kuluttajakäyttäytyminen: Kuluttajakäyttäytymisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen, tutkimusalana elintarviketeollisuus. Vaasan yliopisto.

Maaseutuyrittäjyys: Maaseutuyrittäjyyteen liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- koulutuskeskuksessa Seinäjoella. Helsingin yliopisto.

Yrittäjyys: Yrittäjyyden tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen, erityisesti Pk-yritysten liiketoiminnan kasvun ja kasvun hallinnan tutkimus. Vaasan yliopisto.

Kaupunkien kilpailukyky ja strateginen kehittäminen: Kaupunkien strategisen kehittämisen ja kilpailukyvyn tutkimus. Tutkimusprofessori toimii aluekehittämisen tutkimusyksikkönä Senten johtajana. Sentellä on toimitilat sekä Seinäjoella että Tampereella. Tampereen yliopisto.

Laboratoriolääketiede: Laboratoriolääketieteeseen, erityisesti päihdelääketieteeseen liittyvä tutkimus sekä perus-, täydennys- ja jatkokoulutus. Tampereen yliopisto.

Populaarimusiikki: Populaarimusiikin tutkimus- ja kehittämistoiminnan johtaminen sovellusaloina musiikintutkimus, musiikin management sekä modernin teknologian hyödyntäminen. Sibelius-Akatemia.

Elintarvikeketjut ja elintarvikkeiden turvallisuus: Elintarvikeketjujen ja elintarvikkeiden turvallisuuden tutkimus- ja kehittämistyön johtaminen. Helsingin yliopisto.

Muovikomposiittitekniikka: Muovikomposiittitekniikan tutkimus- ja kehittämistoiminta Etelä-Pohjanmaalla. Tampereen teknillinen yliopisto.

Alumiinitekniikka: Alumiinin tuotannon ja täydennyskoulutuksen kehittäminen. Vaasan yliopisto.

Lisäksi Epanet-verkostoon kuuluu kaksi Etelä-Pohjanmaalla toimivaa terveydenhuoltoalan osa-aikaista professoria: kuntoutuksen professori (LaY) ja hoitotieteen professori (TaY).

4. Havainnot, teemat ja tulokset

Tahtoa ja pelisilmää on

Kaikista dokumenteista ja haastatteluista välittyä Epanet-korkeakouluverkostoa koskeva vahva maakunnallinen tahtotila, jonka takana ainakin arvioitsijoiden suuntaan kommunikoidessa vaikuttavat olevan kaikki keskeiset tahot ja myös maakunnan osa-alueet, seutukunnat. Haastateltujen avaintoimijoiden näkemykset vaikuttivat ajoilta, mikä yksituumaisuus selittyy ainakin osittain edelleen jatkuvasta verkoston rakentamisvaiheesta. Kuten jo aiemmin todettiin, korkeakoulu-yhdistyksen historiikista (ja myös esimerkiksi Makesin kehittämistä koskevista dokumenteista) voi havaita, että korkeakouluasioissa näin ei aina ole ollut asianlaita.

Oma korkeakouluverkosto koetaan uskottavana toimintamallina. Muodostettu Seinäjoen yliopistokeskus, jonka toimintamallin yliopistojen rehtoreiden ensimmäinen yhteisiintyminen joulukuun alussa 2003 vahvisti, luo edellytykset toiminnan vakiinnuttamiselle. Epanet-korkeakouluverkoston nopea käynnistyminen ja kunnianhimoisten volyymitavoitteiden saavuttaminen koetaan myös hyvin tärkeänä imagotekijänä siten, että siitä on muodostunut aluekehittämisen tahdon ilmaus Etelä-Pohjanmaalla. Se on nostettu maakunnan kärkihankkeeksi. Kaiken kaikkiaan Epanet-verkoston strategiatyötä on siivittänyt todellinen *bottom up* -ajattelutapa. Useat haastatellut toimijat toivat esiin julkisuudessa käydyn keskustelun Etelä-Pohjanmaan uhkakuvista ja kielteisestä imagokehityksestä. Laman jälkeisissä tunnelmissa se herätti alueen toimijat: näytetään niille!

”Oman” yliopiston puuttuminen on perinteisesti ollut kolmoiskierre-viitekehityksen mukaisen kehityksen kategorinen este Etelä-Poh-

janmaalla. Itse asiassa vaikutustekijöiden kierre on pyörinyt väärään suuntaan: vaikka täydennys- ja aikuiskoulutusta on alueella ollut tarjolla, se ei ole omannut riittävää kriittistä voimaa korkeakouluopetuksessa eikä siihen ole liittynyt tieteellistä tutkimusta. Samaan aikaan yritystoiminta on suuntautunut aloille, joilla suorittavan työn merkitys on korostunut. Tämän lukon avaamisesta on nyt kysymys.

Kuten jo edellä todettiin, korkeakouluopetuksen ja tieteellisen tutkimuksen tarve on tiedostettu alueella samaan tapaan kuin muuallakin Suomessa. Tavoitteen saavuttamisessa oli kuitenkin edetty vain lyhyin askelin sitä mukaa, kun alueelle on perustettu eri yliopistojen pieniä sivutoimipaikkoja. Tätä taustaa vasten viimeksi kuluneen viiden vuoden aikana tapahtuneet muutokset merkitsevät laadullisesti uuden vaiheen alkamista: koulutus- ja kehitysyksiköitä perustaneet yliopistot ovat luoneet Etelä-Pohjanmaalle tutkimusprofessuureja, ja tämä toiminta on nyttemmin kytketty yhteen kuudesta yliopistokeskuksesta Suomessa. Miten tämä muutos on tulkittavissa kolmoiskierre-viitekehityksessä?

Ensinnäkin maakunnallisten liittojen perustaminen vuoden 1994 alusta aiheutti sen, että Etelä-Pohjanmaa organisoitui entistä selkeämmin kehittämispolitiikan toimijaksi. Tätä auttoi myös se, että alueen asukkaiden maakunnallinen identiteetti on vertailujen mukaan vahvempi kuin keskimäärin Suomessa. Maakunnan organisoituminen toimijaksi tarkoittaa kolmoiskierre-viitekehityksen perspektiivistä sitä, että yliopistolla (korkeakoulusektorilla) ja yrityksillä on olemassa paikallinen yhteistyöpartneri. Myös Seinäjoen kaupungin ja TE-keskukseen rooli on ollut kaikissa vaiheissa hyvin aktiivinen ja merkittävä. Näitä partnereita on itse asiassa muodostunut useampia, esimerkiksi paikalliset elinkeinoyhtiöt ovat tyypillisesti niitä.

Toiseksi Suomen jäsenyys Euroopan Unionissa tarjosi maakunnallisen kehittämispolitiikan käyttöön uudentyyppisen rahoitusinstrumentin, jonka avulla voitiin lisätä maakunnan ulkopuolisten toimijoiden kiinnostusta Etelä-Pohjanmaahan. Tässä tilanteessa maakunnalliset julkisen sektorin toimijat, joiden katto-organisaatio on Etelä-Pohjanmaan liitto, kykenivät liittoutumaan yrityssektorin kanssa. Yritysten mukaan saaminen ei ole ollut itsestään selvyyttä, vaan se on vaatinut määrätietoista markkinointia, neuvottelua, seminaareja ja moni-

tasoista vuorovaikutusta. Onnistuminen on edellyttänyt kehittäjäorganisaatioiden sitoutumista pitkäaikaiseen yhteistyöhön.

Yhdessä luotu ohjelma motivoi eri yliopistoja vahvistamaan läsnäoloaan alueella perustamalla tutkimusprofessuureja. Tässä prosessissa sovittiin toisiinsa maakunnan yritysten ja yliopistojen intressejä. Tavoitteena oli suuntautua aloille, jotka ovat paikallisesti kiinnostavia ja samalla tuovat yliopistoihin toimintoja, jotka ovat perusteltuja sekä niiden strategioiden että valtakunnallisen tutkimus- ja korkeakoulupolitiikan näkökulmasta.

Kolmanneksi koulutuspolitiikassa ja korkeakoulujen rakenteessa on tapahtunut muutoksia, joista merkittävin on ammattikorkeakoulujärjestelmän luominen. Etelä-Pohjanmaalla on oltu tässä suhteessa kehittämisen eturintamassa. Bolognan prosessin mukaisen kaksiportaisen tutkintorakenteen ja siihen liittyvän opintojen siirrettävyyden ja maisteriohjelmien monipuolistumisen koetaan tarjoavan Epanet-verkostolle aivan uusia mahdollisuuksia. Tämän ennakoinnin varaan rakentuu pidemmän aikavälin tavoite siitä, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä tieteellisen jatkokoulutuksen vakiinnuttamisen jälkeen voidaan edetä ja laajentaa maisteriohjelmiin ja rakentaa joustavia koulutusjatkumia ammattikorkeakoulun kanssa. (Tätä nykyä on käynnissä yksi DI-muuntokoulutusohjelma yhteistyössä TTY:n kanssa.) Epanet-korkeakouluverkostossa omaksuttu ajattelutapa on opetusministeriön koulutuspoliittisten linjausten mukainen, mutta maakunnan tarpeista lähtien pyritään löytämään mahdollisimman joustavia rakenteita.

Neljänneksi, yliopistojen ns. kolmannen tehtävän korostaminen on saanut aikaan asennemuutoksia yliopistojen sisällä. Vaikka yliopistojen kaksi perustehtävää, tiedeperustainen tutkimus ja opetus, säilyvät niiden keskeisimpinä funktioina, alueiden, yritysten ja julkisyhteisöjen merkitys strategisina kumppaneina on oivallettu entistä laajemmin. Tämä on liennyttänyt aivan olennaisesti tiedeyhteisöjen osittain hyvinkin penseää suhtautumista varsinaisen tiedeyhteisöjen ulkopuoliseen ”puuhasteluun”. Vähäisin yliopistojen näkemysten muutoksen motiivi ei luonnollisestikaan ole se, että tutkimustoiminta on ainelaitoksillakin kasvavassa määrin toteutettava ulkopuolisella täydentävällä rahoituksella. Ja juuri tällaista rahoitusta on kehittämisorganisaatioiden ja yritysten päätösvallassa.

Näiden erilaisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta on päädytty tilanteeseen, jossa Etelä-Pohjanmaalla on ainakin periaatteessa kolmoiskierremallin perusedellytykset tarjolla: yliopistokeskus ja koulutettua työvoimaa tuottava ammattikorkeakoulu, niiden kanssa yhteistyössä toimijat yritykset sekä kehittäjäorganisaatioiden muodostama alueellinen ja paikallinen julkinen sektori. Tämän järjestelmän tärkeänä vahvuutena voitaneen pitää sen syntyhistoriaa. Sitä ei ole tuotu alueelle, vaan se on luotu siellä: kiinteä vuorovaikutus on ollut välttämätöntä verkoston rakentamisessa, mikä on luonut väyliä varsinaisen tuloksen – tutkimustiedon – soveltamiseen yrityksissä ja muissa alueellisen kehityksen kannalta relevanteissa organisaatioissa. Heikkouksia ovat puolestaan ainakin vähäinen volyymi, rahoituspohjan tilapäisyys sekä epävarmuus siitä, miten tutkimustoiminta ja koulutustoiminta voisivat vahvistaa toinen toistaan. Näiden ongelmien ratkaiseminen on Seinäjoen yliopistokeskuksen kehittämisen keskeinen haaste.

Strategiatyön linjakkuus kelpaa malliksi

Edellä kuvattujen vaikutusmekanismien suuntaaminen ja hallinta ei ole helppo tehtävä. Varoittaviksi vertailukohdiksi voidaan osoittaa esimerkkejä aluekehitystoimenpiteiden pirstoutumisesta tai päällekkäisyyksistä. Ainakin tällä hetkellä Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostoa koskeva selkeä ohjelmallisuus, strateginen näkemys ja (suorastaan ylikorostunut) luottamus kelpaavat esimerkeiksi aluekehittämis- ja innovaatiopolitiikasta. Suoraviivaiset aluekehitysstrategiat ja avaintoimijoiden visionaarisuus näyttävät tässä kietoutuneen toisiinsa. Pohjatytöt on tehty kunnolla siten, että mallin ja toimintakonseptin käsitteellisesti-teoreettiseen jäsentämiseen on käytetty tavanomaista enemmän voimavaroja.

Epanet-verkoston kehittämisen alkuvaiheisiin sisältyy suoranaisten paradoksi: Nuoret tulevaisuusorientoineet aluekehityksen ”tutkijahakkerit” myyvät kaikkein radikaaleimman ideansa maan arvokonservatisimmille isännille. Eteläpohjalaisia ei voi ainakaan tässä syyttää rohkeuden puutteesta, sillä monella muulla alueella olisi ja on valittu

vastaavassa tilanteessa vähemmän erottuvia vaihtoehtoja. Konseptin kehittäjät ovat pyrkinet muuhunkin kuin toimintaympäristön kehittämiseen: Epanet on ollut heille myös tieteellisen tutkimuksen kohde, eletty eksperimetti. Hankkeen keskeiset kehittelijät ja toteuttajat ovat tuoneet Etelä-Pohjanmaan mallin aktiivisesti esille myös kansainvälisillä foorumeilla. Alueen strategiatyö, eri aluekehittämiseen liittyvien ohjelmien kehittäminen sekä tieteellinen tutkimus ovat kietoutuneet toisiinsa pitkäjanteisesti.

Tutkimusvetoisen toimintakonseptin vahvuus on siinä, että tutkimus- ja kehittämistoiminnassa päästään nopeasti entistä korkeammalle tasolle. Siinä on paljolti kysymys tutkimustiedon siirtoväylästä ja samalla sen vastaanottokyvyn kehittämisestä alueella. Näin ei ole tarvetta odottaa sitä, että peruskoulutusväylää ehditään edetä alueella riittävän pitkälle. Vaikka tutkimusta ja tuotekehitystoimintaa on luonnollisesti ollut olemassa Etelä-Pohjanmaalla ennen Epanet-verkostoa, se edustaa merkittävää interventiota.

Yliopistojen toiminnan näkökulmasta Epanet-mallissa hypätään suoraan kolmanteen tehtävään, ilman peruskoulutusta – tai perusopetusta (Etelä-Pohjanmaalla yksi muuntokoulutusohjelma). Tieteellistä jatkokoulutusta (Etelä-Pohjanmaalla 164 ilmoittautunutta vuoden 2004 alussa) ja tieteellistä tutkimusta ainakin toteutetaan aluekehittämistehtävän kautta tai ehdoilla. Tätä on pidettävä riskistrategiana, jonka onnistuminen riippuu merkittävästi avainhenkilöistä ja kolmoiskierteen toimijoiden keskinäisestä luottamuksesta. Ylipäättään Epanet pyrkii olemaan oikotie, jota kautta ohitetaan akateemisen toiminnan pitkät taipaleet (vrt. Walmiiksi Wiidessä Wuodessa). Emoyliopistojen läsnäolo ja taustatuki on tässä yhteydessä välttämätöntä, ja se vaikuttaa toimivan Epanet-korkeakouluverkoston tapauksessa. Toisaalta riski piilee siinä, että tietyn alan yksittäisiin toimijoihin (tutkimusprofessori ja muutamia tutkijoita yhdellä tieteenalalla) kohdistuu esimerkiksi yrityksistä kohtuuttomia odotuksia. Epanet-verkostossa on pienennetty tätä riskiä sillä, että tutkimusprofessoreilla on suorat yhteydet myös emoyliopistojensa ainelaitoksiin. Tämä vahvistaa kunakin alan tietämyksen ja tiedeperinteen välittymistä.

Epanet on uusi käsite, jonka tietynlaisesta epämääräisyydestä on ollut haastateltujen eteläpohjalaisten toimijoiden mukaan sekä etua että haittaa. Etua koituu siitä, että Epanet – ulkopuolisille tarkasti ra-

jaamattomana – tarjoaa verkostoitumisessa mahdollisuuden kaataa raja-aitoja, vanhoja pelisääntöjä sekä etsiä uusia toiminnan muotoja. Haittana on puolestaan se, että poikkeuksellisesta mediajulkisuudesta huolimatta osa suuresta yleisöstä ja eteläpohjalaisista vaikuttajistakaan ei tunne Epanet-mallia. Se on ymmärretty Leijona-klubin tapaiseksi hyvä veli -verkoksi tai tekniseksi tietoverkoksi. Mallin nimessä sekoituu suomen ja englannin kieli eikä sisältö – osaaminen, tutkimus tai koulutus – nouse siitä selkeästi esiin.

Ovatko painoalat oikeat ja tutkimusprofessuurit tarkoituksenmukaisesti määritettyjä?

Elinkeinoelämän kannalta painoalat näyttävät perustelluilta, sillä niihin on päädytty kaikkien kolmoiskierteen toimijoiden välisen monipuolisen ja vuorovaikutteisen prosessin myötä. Kuitenkin painalojen laajuus herättää ulkopuolisen näkökulmasta epäilyjä: onko tarkoituksenmukaista hajauttaa pienen tiedekunnan kokoisia henkilöresursseja näin monelle tieteenalalle? Kunkin yksittäisen alan resursointi jää tätä strategiaa sovellettaessa väistämättä ohueksi. Tästä seuraa luonnollisesti kysymys siitä, olisivatko tutkimuksen ja kehittämisen edellytykset paremmat, jos olisi valittu nykyistä vähemmän painoaloja.

Valitun toimintastrategian perusteluna voitaneen pitää sitä, että sen avulla kyetään toimimaan useilla aloilla ja saadaan siten aikaan mahdollisimman suuri kokonaisvaikutus. Jokseenkin kaikki keskeiset eteläpohjalaiset elinkeinoalat (vrt. osaamiskeskustoiminta) on saatu kohtuullisesti katettua. Haastatteluissa nousi useita kertoja esiin eri alojen edustajien kokema statuksen nousu, kun oma toimiala oli noteerattu julkisesti myös tutkimuksen kohteena. Kuitenkin vasta aika ja tulokset näyttävät sen, ovatko kaikki valitut alat ja osahankkeet elinkeinopoisia ja vakiintuvatko ne.

Tutkimusalojen valinnassa ovat korostuneet kaupallis-tekniset aihepiirit. Tämä on myötävaikuttanut siihen, että kolmestatoista tutkimusprofessorista on naisia vain kaksi. Esimerkiksi hyvinvointisektori (sosiaali-, terveys ja kasvatusalat) on edustettuna vain ohuesti. Näiden

alojen henkilöstöä on kuitenkin paljon, ja niiden palvelujärjestelmien uudistamispaineeet ovat voimakkaita.

Rahoituksen räätälöinti vaatii vahvaa hallinnointikokemusta

Epanet-korkeakouluverkoston hallinnointi on hyvin haasteellinen tehtävä. Kuten jo todettiin, verkostolla on monia rahoittajia. Vuosien 2002 ja 2003 rahoitusvolyymia voidaan pitää melko suurena ja erillisiä sopimuksia on lähes 200. Lähes jokaisen tutkimusprofessorin rahoittamiseen osallistuu useampi kuin yksi toimija.

Tämä toimintamalli edellyttää vankkaa projektinhallinnan osaamista. Ulkopuolisille arvioijille muodostui käsitys, että hallinnointi ja koordinaatio on hoidettu ammattimaisesti. Byrokratiaa ei voida tyystin välttää, vaikka Epanet-verkoston koordinaatiosta vastaavat ovat kokemuksensa perusteella ja neuvottelemalla rahoittajien kanssa pyrkineet tekemään prosessin mahdollisimman joustavaksi. On ymmärrettävää, että tutkimusprofessorit kokevat usean osarahoittajan säädösperustasta ja raportointikäytännöistä johtuvan byrokratian kielteisenä.

Emoyliopistotkin halukkaita ”hunajapurkille”

Emoyliopistot ovat selkeästi sitoutuneet tukemaan Epanet-korkeakouluverkostoa ja Seinäjoen yliopistokeskuksen kehittämistä. Niillä kaikilla on jo pitkään ollut toimintoja Seinäjoella ja Etelä-Pohjanmaan maakunnassa, joten sitoutuminen perustuu yhteistoiminnasta saatuihin kokemuksiin.

Kaikki yliopistojen ja myös niiden ainelaitosten edustajat näkivät Seinäjoella ja muualla Etelä-Pohjanmaalla harjoittamansa toiminnan jokseenkin ristiriidattomasti omien aluestrategioidensa mukaisena. Emoyliopistoilla vaikuttaa olevan yhtenäinen linja myös siltä osin,

että ne eivät siirrä perusvoimavarojaan yliopistokeskuksiin. Niiden mukaan peruskoulutus ja perustutkimus tulee jatkossakin säilyttää emoyliopistoissa. Sen sijaan opetusministeriön korvamerkittyä rahaa näihin tehtäviin yliopistokeskuksissa pidetään tervetulleena. Kussakin tapauksissa on sitten ratkaistava erikseen se, millaisia koulutus- ja tutkimusaktiiviteetteja tällä rahoituksella on tarkoituksenmukaista toteuttaa (vrt. sopimusasiakirjat). Lisäksi yliopistojen intresseissä on luonnollisesti mobilisoida tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettävissä olevaa erillistä rahoitusta alueelta sekä kansallisista ja kansainvälisistä ohjelmista.

Yliopistokeskuksen muodostaminen ja sen toiminnan vakiinnuttaminen hallinnointijärjestelyineen ja rahoituksineen turvaa Epanet-korkeakouluverkoston toimintaedellytyksiä jatkossa. Verkosto on kuitenkin toimintana olennaisesti laajempi kuin Seinäjoen yliopistokeskus, joka on nähtävä vain yhtenä tärkeänä osana Epanet-kokonaisuutta. Lisäksi niiden keskinäiseen asemaan vaikuttaa myös se, millaisiksi yliopistokeskukset muodostuvat tulevaisuudessa.

Emoyliopistojen kiinnostusta Etelä-Pohjanmaalla harjoitettaviin toimintoihin lisää tutkimusprofessorien kytkeminen niiden ainelaitoksiin. Tämä merkitsee sitä, että he toimivat samalla ainakin rajoitetusti opettaja- ja ohjaajaresursseina. Julkaisut ja tohtorin tutkinnot kirjautuvat ainelaitosten ja emoyliopistojen tiedekuntien tuotoksiksi, joten ne tukevat yliopistojen tulostavoitteiden saavuttamista ja siten myös emoyliopiston perusrahoituksen saamista.

Edelleen omien nuorten tohtoreiden valinta tutkimusprofessoreiksi yliopistokeskukseen on emoyliopistolle eräänlainen *post-doc* -järjestelmä. Muussa tapauksessa nämä tutkijat rekrytoituisivat muualle kotimaassa tai kansainvälisesti. Toimintamallista hyötyvät sekä Epanetin tutkimus- ja kehittämistoiminta että emoyliopistojen ainelaitokset ja tiedekunnat.

Tutkimusprofessorien täyttämismalli vaikuttaa merkittävästi tieteelliseen tasoon

Tämän raportin luvussa 1 todettiin, ettei arviointi kohdistu yksittäisiin projekteihin eikä myöskään yksittäisen tutkimusprofessorin tieteellisiin ansioihin sinänsä. Sen sijaan arvioinnissa otetaan kantaa yleisellä, Epanet-verkoston strategian tasolla, vaikka arviointiryhmä tuustui myös kunkin yksittäisen tutkijan tieteellisiin ansioihin. (Mainittakoon, ettei tieteellisen tason arviointia ole perusteltua edes yrittää jakaa Epanet-verkoston puitteissa hankittuihin ansioihin ja muihin sen vuoksi, että osa tutkimusprofessoreista on aivan uusia tulokkaita ja Epanetin piirissä tehty tutkimus- ja kehittämistoiminta on vasta käynnistymässä.)

Kokonaisuutena voidaan todeta, että normaali tutkimusprofessorien viran täyttöprosessi, avoin haku ja aito kilpailutilanne ovat luoneet hyvät lähtökohdat professorien toiminnalle. Kutsumenettelyjä ja räätelöintiä ei juuri ole tarvinnut käyttää, vaikka ne ovat varsin yleisiä käytäntöjä yliopistoissa esimerkiksi määräaikaisten tutkimusjohtajien virkojen täytöissä.

Vaikka Epanet-verkoston tutkimusprofessorien joukko on keski-ikältään nuori, sen jäsenet ovat jo päteväytyneitä ja kyvykkäitä tutkijoita, joilla on kansallisia ja kansainvälisiä tieteellisiä meriittejä. Itsearviointien ja haastattelujen mukaan tutkimusprofessorit ovat myös motivoituneita tutkimusorientoituneeseen verkostotyöhön. Tämä on verkoston toiminnan kannalta tärkeä asia, koska heidän työprofiilinsa on varsin erilainen kuin perinteisen ainelaitoksen tutkijan tai opettajan. Tieteellisten ansioiden lisäksi tutkimusprofessoreilta vaaditaan Epanetin kaltaisessa ympäristössä hyviä sosiaalisia taitoja, markkinointikykyä ja avoimuutta verkostojen rakentamiseen.

Epanet-verkostoon liittyvät tieteellisesti vahvimmat näytöt ovat luonnollisesti niillä tutkijoilla, jotka ovat olleet pisimpään toiminnan piirissä, ja niillä tutkijoilla, joilla aluekehitys, innovaatiot ja verkostot ovat myös tutkimuksen substanssina. Kuten jo aiemmin todettiin, Epanet on eräille sen kehittelijöille eletty eksperimetti, josta on ammennettu empiiristä aineistoa tieteellisiin analyyseihin. Niiden tutkijoiden, jotka ovat suunnanneet tutkimuksen ja kehittämistoiminnan

otteensa jollakin erityisalalla nimenomaan Epanet-toiminnan tarpeisiin, temaattisten tutkimussarjojen aikaansaanti, tutkimusryhmän rakentaminen sekä opinnäytetutkijoiden ohjaaminen vievät luonnollisesti pidemmän aikaa.

Epanet-verkoston tutkimusprofessorit ja heidän ryhmiensä avaintutkijat ovat hyvin kansainvälisesti orientoituneita. Lisäksi on havaittavissa selvää evidenssiä kansainvälistymisen lisääntymisestä toiminta-alueella (mm. tutkijavaihdot, konferenssit, kansainväliset liiketoimintaverkostot).

Rahaa on jatkossakin kun raamit löytyvät

Epanetin toiminta pohjautuu vahvasti määräaikaiseen, ohjelma- ja hankevetoiseen rahoitusmalliin. Toisaalta yliopiston perustoimintojen, tutkimuksen ja opetuksen, rakentaminen lyhyen määräaikaisen rahoituksen varaan on riskialtista toimintaa.

Epanet-verkostoa koskevat rahoituspäätökset (ja siten mm. tutkijoiden rekrytoinnit) voidaan tehdä vain lyhyinä jaksoina. Lisäksi kolmoiskierteen eri osapuolten toimintaedellytyksiin liittyy epävarmuuksia ja vaikeasti ennakoitavia muutoksia, jotka koskevat sekä yrityskenttää, kuntien rahoitusresursseja ja aluekehitysrahoituksen osalta muun muassa EU:n rakennerahastoja. Esimerkiksi nykyisen ohjelmakauden jälkeisen ajan rahoituskehys ei ole tiedossa.

Vaikka yliopistokeskusten voimavarojen jakoa koskevat päätökset ovat vielä avoimina, OPM:n yliopistokeskukselle osoittama taloudellinen tuki antaa Epanet-verkostolle yhden kivijalan. Haastatteluisa kävi lisäksi selväksi, että Etelä-Pohjanmaan kunnat (muutkin kuin Seinäjoki) ovat valmistautuneet rahoittamaan Epanet-verkostoa myös nykyisen hankekauden jälkeen. Lisäksi maakunnan korkeakoulurahasto, jossa ovat mukana muun muassa yrittäjät ja useat järjestöt, tähtää verkoston rahoituksen turvaamiseen, joskin sen merkitys rahoituksessa jäänee rajalliseksi ja kohdistunee yksittäisten tutkijoiden hankkeisiin.

Edellä mainittujen rahoituslähteiden ohella myös eräät kehittämisyksiköt toivat esiin halunsa ja valmiutensa rahoittaa Epanet-toimintaa tulevaisuudessa osana omaa strategiaansa. Samoin muutamat suuret tai suurehkot yritykset ovat valmiita panostamaan mikäli ne saavat toiminnasta hyviä kokemuksia. Lisäksi Epanet-verkoston tutkijat ja tutkimusryhmät kykenevät hankkimaan kilpailtua kotimaista ja kansainvälistä tutkimusrahoitusta. Tästä huolimatta aluekehitysviranomaisten päätettävissä olevat voimavarat säilynevät rahoituslähteenä merkittävässä asemassa. Vaikka niiden käyttöön kohdistuu kysyntää monilta muiltakin yhteiskunnan aloilta, Epanet-verkosto on saanut niin keskeisen roolin Etelä-Pohjanmaan eri ohjelmissa, että sen dynaamisen ja tuloksekkaiden osien voidaan olettaa saavan jatkossakin tätä rahoitusta.

Edellä todetusta voidaan tehdä johtopäätös, että nykyisen volyymitason ylläpitämisen taloudelliset voimavarat ovat pääosin turvatut. Pysyvän, opetusministeriöstä yliopistokeskuksen kautta kanavoitavan rahoituksen osuutta olisi perusteltua vahvistaa, mikä olisi myös johdonmukaista tutkimus- ja koulutuspoliittisten linjausten näkökulmasta. Näin laajan (kymmeniä toimijatahoja, satoja sopimuksia) tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan ydinosa rahoittaminen määräaikaisena ja hajautuneesti on pitkällä aikavälillä kestäväntöytä.

Keskustelu huippuyksiköstä osin yliampuvaa

Epanet-verkosta koskevissa haastatteluissa ja myös dokumenteissa tuli esille näkemyksiä sen kehittämisestä tutkimuksen huippuyksiköksi. Näille näkemyksille ei ole kuitenkaan ainakaan toistaiseksi riittäviä perusteita. Ajatus huippuyksiköstä voitaneen nähdä kunnianhimoisena tavoitetilana pidemmällä aikavälillä jonkin yksittäisen alan osalta. Sen sijaan laajana, kaikkia painoaloja koskevana sille ei ole reaalista pohjaa.

Huippututkimusyksikön perustana on yleensä pitkäaikainen, usein vuosikymmeniä vaativa teoreettis-metodologinen kehittämis-työ. Lisäksi laboratorioperusteisilla aloilla perustutkimuksen edellyt-

tämä infrastruktuuri tulee jatkossakin keskittymään jo olemassa ole-
viin emoyliopistoihin tai tutkimuslaitoksiin. Epanet-verkoston rahoit-
tusinstrumenteilla ja konseptilla tämän kaltaista toimintaa ei ole mah-
dollista eikä tarkoituksenmukaista toteuttaa, vaan sen painopiste py-
syy soveltavassa tutkimuksessa ja tuotekehityksessä.

Sen sijaan yliopistokeskuksen ja yksittäisten tutkijoiden tiede-
yhteisöön verkostoitumisen välityksellä huippututkimuksen tuloksia
voidaan joustavasti siirtää Epanetin piirissä tehtävän tutkimuksen
käyttöön tai toimia monikeskuksisissa tutkimuksissa partnereina. Li-
säksi myös Epanetin piirissä toimivat tutkijat voivat yksittäistapauk-
sissa harjoittaa perustutkimukseksi luonnehdittua tutkimustyötä ka-
peilla erityisaloilla, ja erityisesti niissä tapauksissa, joissa ei tarvita esi-
merkiksi laiteinfrastruktuuria.

Institutionalisoitumisen riskit

Epanet on toiminta-alueeltaan ja sisällöltään laajempi kokonaisuus
kuin Seinäjoen yliopistokeskus. Sen toimintakulttuuri lähtee alueelli-
sista tarpeista ja tavoitteista ja vaikuttaa arviointiajankohtana kestä-
vältä.

Kaikkien Epanet-verkoston piirissä toimivien on syytä tiedostaa
ja varautua siihen, että vastaperustettu Seinäjoen yliopistokeskus ko-
rosta koordinoivan yliopiston ja opetusministeriön näkemyksiä. Tä-
mä voi häivyttää Epanet-verkoston dynaamisuutta ja omintakei-
suutta. Institutionalisoitumisprosessi vakiinnuttaa ja byrokratisoi toi-
mintaa, ja Tampereen yliopisto koordinoivana tahona tuo mukanaan
omaa toimintakulttuuriaan.

Institutionaalistumisen psykologinen vaikutus voi kuitenkin olla
vielä edellä mainittujakin vaikutuksia merkittävämpi. Maakunnalli-
nen näytetään niille -menteliteetti voi muuttua kasvaviksi resurssivaa-
teiksi opetusministeriön suuntaan. Myös Epanet-verkoston toimin-
nan pyrkimys alueellisesti hajautettuun toimintaan voi joutua uhan-
alaiseksi. Kun yliopistokeskus on saanut myös näyttävän rakennuk-
sen, mikä on sinänsä symbolisesti tärkeä asia, vaikutelma Seinäjoki-

keskeisyydestä saattaa korostua. Tämä vähentäisi muiden seutukuntien, yritysten ja kehittämissyksiköiden sitoutumista Epanet-verkoston kehittämiseen.

Entä, jos avainpelaajat poistuvat näyttämöltä?

Epanet-verkoston keskeisiä haasteita on se, kyetäänkö sen alkuvaiheiden hakkerihenki säilyttämään, ja miten ylipäätään turvataan toiminnan jatkuvuus. Miten saadaan aikaan mekanismeja, joilla uratietoiset ja tiedeyhteisöissä liikkuvuuteen tottuneet nuoret tutkijat saadaan pysymään tehtävissään riittävän pitkän aikaa? Kaikki nykyiset tutkimusprofessorit ovat määräaikaisissa viroissa, ja useimmat heistä asuvat Etelä-Pohjanmaan ulkopuolella.

Tutkijoiden verkostoitumista kannustetaan Epanetin sisällä, ja sille on jo muodostunut vakiintuneita toimintakulttuureja. Haastateluilta kävi selväksi, että kukin tutkimusprofessori joutuu rakentamaan ja ylläpitämään oman alueellisen yhteistyöverkkonsa. Tämä on ilmeisen haasteellinen ja aikaa vievä tehtävä. Siihen tarttuminen vaatii tietynlaista persoonallisuutta, ja sen edellyttämä toimintamalli saattaa olla jossakin määrin ristiriidassa tutkijan persoonallisuustyypin kanssa.

Kaiken kaikkiaan tutkimusprofessorien toimenkuva on hyvin vaativa ja laaja-alainen. Kehittämisorganisaatioiden edustajat ovat oivaltaneet tämän. He vaikuttavat antavan tukea tutkimusryhmille siten, että pienissä, henkilökohtaisille suhteille rakentuvissa toimintaympäristöissä voidaan luoda joustavia ratkaisuja. Joka tapauksessa Epanet-verkoston avaintoimijoiden tilanne on kaikkea muuta kuin ongelmaton. Haastattelujen ja itsearviointimateriaalin kautta ei välitynyt selkeää kuvaa, millaisella tavalla tutkijoihin kohdistuvien monitahoisten odotusten luomiin haasteisiin on ajateltu vastattavan.

5. Yhteenveto ja suositukset

Vaikka korkeakoulutoimintojen kehitys Seinäjoella ja Etelä-Pohjanmaalla on edennyt erityislaatuisen paikallisen mallin mukaan, se on myös monessa suhteessa esimerkki opetusministeriön aluestrategian periaatteiden mukaisesta kehityksestä. Tämä koskee erityisesti yliopistotoimintojen ja ammattikorkeakoulun keskinäisiä suhteita. Paikallisesta ja alueellisesta näkökulmasta ei ole luontevaa korostaa näiden korkeakoulusektorin kahden toimintalinjan erillisiä rooleja, vaan pikemminkin pragmaattista yhteistyötä. Lisäksi yleisesti kiinnostavaa tässä on se, että paikalliset kehityskulut ja valinnat voivat tarjota testiareenan ja ehkä myös tulevaisuuden mallin sille, miten korkeakoulusektorin kahden toimintalinjan institutionaaliset ja toiminnalliset yhteydet kehittyvät.

Arviointiryhmän käsityksen mukaan ei ole kuitenkaan perusteltua edistää sitä, että tutkimusprofessorirahoitus suuntautuisi entistä enemmän ammattikorkeakouluun ja loisi sille ”tieteellistä profilia”. Vaikka tämänsuuntainen kehityskulku saattaa näyttää paikallisesti houkuttelevalta vaihtoehdolta, se loisi jännitteitä korkeakoulusektorin osien valtakunnallisen työnjaon suhteen. Seinäjoella ja Etelä-Pohjanmaalla tarvitaan sekä valtakunnallisen yliopistojen runkoverkon toimintoja että vahva maakunnallinen ammattikorkeakoulu siten, että niiden työnjako on sovitettu paikallisen ja alueellisen kysynnän mukaan.

Emoyliopistojen, yliopistokeskuksen ja korkeakouluverkoston keskinäistä työnjakoa on tarpeen suunnitelmallisesti kehittää. Voimava-

rojen kohdentamisen näkökulmasta peruslinjaus on, että emoyliopistot eivät kohdenna omia perusvoimavarojaan Epanet-verkoston toimintaan. Tutkimusta ja opetusta koskevat taloudelliset resurssit on hankittava opetusministeriöstä erillisrahoituksena ja alueellisista lähteistä. Toinen selvä linjaus koskee perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen sekä kehittämistoiminnan asemaa Epanet-korkeakouluverkostossa. Perustutkimuksen infrastruktuuri säilyy yliopistoissa.

Epanet-verkoston tutkimusalojen määrittely on luonut joissakin tapauksissa jännitteitä suhteessa yliopistojen ainelaitoksiin. Yleisesti yliopistojen ulkopuolelle perustetuissa tutkimusprofessoreissa on haettu uusia, usein entistä monitieteisempiä tutkimusalamäärittelyjä. Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet yritysten ja elinkeinoelämän odotukset (jotka voivat tietysti olla myös epärealistisia). Tässä tilanteessa emoyliopistojen ainelaitosten suuntautuminen saattaa vaikuttaa vaikiintuneisiin käytäntöihin pitäytymiseltä. Tiedeyhteisöt on täynnä luovia yksilöitä, mutta kollektiiveina usein hitaan kriittisiä uudistuksille, etenkin jos ne kyseenalaistavat tieteenalojen omia tulkintoja niiden sisällöistä.

Yleisesti Epanet-korkeakouluverkoston tavoitteiden voidaan katsoa toteutuneen hyvin sisällöllisesti (painoalat kattavat elinkeinorakenteen keskeisimmät osat), laadullisesti (tutkimusprofessoreiden ja tutkijoiden rekrytoinnit ovat onnistuneet) sekä myös volyymin osalta (tutkijoiden ja jatko-opiskelijoiden määrä, sitoutuneiden sidosryhmien laajuus ja peittävyys koko maakunnassa). Epanet-verkosto on kehittynyt kolmena viimeksi kuluneena vuonna aikataulustaan edellä.

Tämän arvioinnin käsitteellis-teoreettisena tulkintakehikkona on kolmoiskierre-viitekehys. Sen näkökulmasta keskeinen havainto se, että Seinäjoella ja Etelä-Pohjanmaalla on kyetty luomaan institutionaaliset puitteet ja hankittu resursseja yritysten, julkisten organisaatioiden ja korkeakoulusektorin yhteistyölle. Lisäksi tämän edellyttämät muutokset ovat edenneet tavalla, joka on luonut uusia toimintakäytäntöjä siten, että eri osapuolet kykenevät kommunikoidaan keskenään ja heillä on myös erityisorganisaatioita tätä varten (esim. teknologiakeskus ja seudullisia elinkeinoyhtiöitä). Avainkysymys koskee luonnollisesti sitten sitä, luovatko nämä puitteet (ja niissä havaittu aktiivinen toiminta) aluekehityksen dynamiikkaa riittävän vahvasti.

Tämä kysymys on vielä avoin. Arvioinnin suosituksissa nostetaan esille asioita, joita voidaan pitää tärkeinä tämänsuuntaisen muutoksen edistämiseksi.

Epanet-korkeakouluverkoston tulevaisuutta ja pidempää kehityskaarta voidaan arvioida suhteessa aluekehityksen dynamiikkaan. Aluekehityksen tutkimuksessa on noussut vahvasti esiin ajatus polkuriippuvuudesta ja alkuarvojen merkityksestä. Polkuriippuvuudella ymmärretään sitä, että historialliset kehityskulut luovat omia edellytyksiään, ja näin sekä kasvun että taantumisen prosessit pyrkivät jatkumaan. Toisaalta olosuhteiden muutokset ja vaikkapa uusien tuotannon alojen tarjoamat mahdollisuudet voivat siirtää alueita uusille kehityspoluille, mikäli toimijat osaavat tarttua tilaisuuteen, avata ”mahdollisuuksien ikkunan”. (Esimerkiksi tietoliikennealan kehitys Suomessa käy suuren mittakaavan esimerkiksi tällaisesta tilanteesta.)

Etelä-Pohjanmaa on varsin selkeästi tulkittavissa tässä viitekehityksessä. Alueella on ollut ja on edelleen vahva yrittäjyyden traditio, jonka keskeinen resurssi on toiminnassa syntynyt tieto (*tacit knowledge*). Vaikka tässä mallissa on vahvuuksia, sen varassa on vaikeaa osallistua ns. tietoyhteiskuntakehitykseen. Voidaan kysyä, edustaako Epanet-toiminta sellaista alkuarvojen muutosta, joka muuttaa Etelä-Pohjanmaan kehitysmallin lähtökohtia tai ainakin rakentaa siltaa entisestä mallista koko maan osaamispainotteisen mallin valtavirtaan. Arviointiryhmän näkemys on, että Epanet edustaa tällaista sillanrakennusta, jota on perusteltua tukea.

Arviointiryhmän näkemykset ja suositukset Epanet-korkeakouluverkoston toiminnan tulevasta kehittämisestä ovat seuraavat:

- ❑ **Tarve painottaa tutkimuksen ja kehittämistyön painoaloja.** Epanetin alkuvaiheen hyvin monialaista otetta voidaan pitää perusteltuna sikäli, että sen avulla saadaan – ja on jo saatu aikaan – mahdollisimman suuri demonstraatiovaikutus. Sen sijaan jatkossa lienee perusteltua suuntautua enemmän avainaloihin (tai klustereihin) ja ylipääntään aloihin, joilla konsepti näyttää toimivan ja luo oman kysyntänsä.
- ❑ **Tasapainon hakeminen tutkimuksen ja opetuksen välille systemaattisella yhteistyöllä emoyliopistojen, tiedekuntien ja ainelaitosten**

kanssa. Tutkimusvetoinen konsepti on mahdollistanut nopean ja dynaamisen liikkeellelähden ja osoittautunut sikäli toimivaksi. Kuitenkin pelkän tutkimus- ja kehittämistoiminnan varaan ankkuroituminen on riski pitkällä aikavälillä. Menestyksellinen soveltava tutkimus ja kehittämistyö edellyttävät hyvin hoidettua perus- ja jatko-koulutusta sekä perustutkimusta. Etelä-Pohjanmaan kokemukset ovat emoyliopistojen kannalta ”kenttäkokeita”, joista menestyneimpien pohjalta on edellytykset kehittää toimintoja yliopistojen aine-laitoksilla ja tutkimusyksiköissä.

- **Volyymitavoitteiden realisointi.** Etelä-Pohjanmaalle ei ole kehitty-mässä volyymiltaan yliopistomitan perusyksikköä, vaikka kunnian-himoiset kehittämistavoitteet toteutuisivatkin. Tämän takia olen-naista on säilyttää toimiva väylä varsinaisiin yliopistoyksiköihin. Näin on vastassa vaikea tasapainotteluongelma: toimivan tiedonsiir-ron turvaaminen, paikallisiväriin omaavan tutkimustiedon tuottami-nen, ja alueellisen yhteistyön eetoksen säilyttäminen vetävät vaati-muksineen eri suuntiin. Ammattikorkeakoulu kompensoi osittain volyymiongelmaa, mutta ei yksinomaan riitä patoamaan lahjakkaim-pien nuorten hakeutumista yliopistoihin.

Aluekehityksen vastuutahojen Epanet-verkosta koskevat odotukset näyttävät olevan osittain epärealistisen korkeita. Verkoston mahdol-lisia vaikutuksia ennakoitaessa on otettava huomioon se, että Etelä-Pohjanmaan aluekehitysindikaattorit ovat huomattavasti jäljessä ko-ko maan keskiarvoista. Tähän asetelmaan ei ole realistista odottaa nopeaa muutosta. Vertailukohtana voi pitää likimäärin vastaavassa asemassa maakuntia, joissa on yliopisto (esim. Lappi, Pohjois-Karja-la, Pohjois-Savo). Suurillakaan koulutus- ja tutkimusvolyyymeilla ei välttämättä ole onnistuttu kääntämään alueiden epäedullista kehitys-suuntaa.

- **Institutionalisoitumisen vaikutusten hallinta.** Seinäjoen yliopisto-keskuksen perustaminen vahvistaa Epanet-verkoston toiminnan myönteistä kehityskulkua ja vakiintumista. Yliopistokeskusten kes-kinäistä vuorovaikutusta tulisi lisätä, sillä niiden mallien kehitykseen (paikalliset erityispiirteet, valtakunnallisen koordinaation luomat

konvergenssipaineet) liittyy myös oppimisen ja uudistumisen mahdollisuuksia. Vaikka Epanet-verkosto on laajempi kuin Seinäjoen yliopistokeskus, institutionalisoituminen väistämättä häivyttää nykyistä paikallisten voimavarojen mobilisointiin perustuvaa toimintakulttuuria. Tämän muutoksen kielteisten vaikutusten hallitsemiseen on tarpeen luoda erillinen ohjelma sitä varten, että paikallinen aloitteellisuus säilyy ja vahvistuu.

- ❑ **Tutkimuksen painoaloihin mukaan palvelu- ja hyvinvointialat.** Suuri osa julkisen sektorin henkilökunnasta on eläköitymässä lähi-vuosina. Uusien työntekijöiden rekrytoinnin kannalta tutkimus-työn tarjoama ammatillisen kehittymisen mahdollisuus voi olla tärkeä houkutus. Tästä(kin) syystä Epanet-verkoston kehittämisessä on kiinnitettävä huomiota myös palvelu- ja hyvinvointisektorin aloihin.
- ❑ **Nykyisten ja uusien tutkimusprofessoreiden urapolkujen turvaaminen.** Epanetin tutkimusprofessoreiden ja tutkijoiden muodostaman kriittisen massan hyödyntäminen aluekehityksessä edellyttää heidän integroitumistaan eteläpohjalaisiin yhteisöihin. Rahoitusmallin määräaikaisuus ja urakehitysmahdollisuuksiin liittyvät epävarmuudet rajoittavat nuorten tutkijoiden asettumista Etelä-Pohjanmaalle. Tämän ongelman ratkaiseminen edellyttää paitsi riittävän pitkäaikaisen rahoituksen turvaamista myös peruspalvelutarjonnan kehittämistä. Ainakin Seinäjoen kaupungin asunto-, päivähoito- ja koulutuspolitiikassa on välttämätöntä huomioida kansainvälisesti orientoituneiden tutkijoiden odotukset ja vaatimustaso (mm. vieras-kielisen opetuksen tarjonta).
- ❑ **Epanet-korkeakouluverkoston aluevaikutusten arvioimiseksi on tarpeen järjestää seuranta-arviointi 3–5 vuoden kuluttua.** Sen yhteydessä on perusteltua verrata tämän omintakeisen mallin toimivuutta ja tuloksia suhteessa muihin yliopistokeskuksiin Suomessa ja kansainvälisesti.

6. Lopuksi

Epanet-korkeakouluverkoston toiminta on lähtenyt liikkeelle nopeasti. Toimintavolyymin tavoitetaso on saavutettu vuosien 2002–03 aikana. Tässä raportissa on pyritty dokumentoimaan sitä koskevat havainnot sekä arvioimaan verkoston vahvuuksia ja vaikutuksia ja myös lähitulevaisuuden kehittämiskohteita.

Epanet-verkoston toimintamalli ja myös toimintakäytäntö on kiistatta ennakkoluuloton ja dynaaminen. Se vastaa monissa suhteissa niitä tavoitteita, joita suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittämiseksi asetettiin 5–10 vuotta sitten. Tiedeyliopistot ”jalkautuvat” perinteisten yliopistopaikkakuntien ulkopuolelle, ja ne hakevat uusia malleja, joiden puitteissa sovitetaan yhteen peruskoulutusta, jatkokoulutusta ja tutkimusta. Epanet on lupaava esimerkki myös siitä, miten voidaan ylittää eräitä ammattikorkeakoululaitoksen ja yliopistolaitoksen välisiä jännitteitä.

Onko Epanet tulevaisuuden verkostoituneen innovaatiojärjestelmän yksi perusmalli, jossa ammattikorkeakoulu toimii väylänä korkeakoulutukseen niillä alueilla ja aloilla, joilla ei ole vaihtoehtoa suoraan yliopistoon hakeutumiselle? Sen kautta osalle opiskelijoista avautuvat yliopistojen maisteriohjelmat ja edelleen reitti tieteellisen jatkokoulutukseen. Samalla yliopiston kolmannen tehtävän tavoitteellinen kehittäminen tämän verkostomallin mukaisesti avaa yrityksille mahdollisuuksia hyötyä soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen perustuvista innovaatioista. Näin tiedon, osaamisen ja teknologian siirron mekanismeja käytännön ja tiedeyhteisöjen välillä parannetaan tehokkaasti.

Liite 1

18.8.2003

**Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (EPANET) arviointi Itse-
arviointiosio/ Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys ja tutkimus-
ryhmät**

Pyydämme laatimaan vapaamuotoisen, noin 3–6 liuskan mittaisen **raportin**, jossa käsitellään allaolevat teema-alueet. Samalla pyydämme jokaisen tutkimusryhmän vetäjää liittämään **oman CV:n** raportin liitteeksi.

Pyydämme palauttamaan raportin 30.9.2003 mennessä Terhi Pajumäelle (E-P:n korkeakouluyhdistys, PL 151 60101 Seinäjoki, email: terhi.pajumaki@epky.fi)

I Toimintakonseptin arviointi:

Toimintakonseptin arviointi (arvioikaa Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostoa omasta / oman yksikkönne näkökulmasta; odotukset, toiveet, epäilyt)

Mitkä viisi adjektiivia kuvaisivat EPANET -verkostoa mielestänne parhaiten?

II Korkeakouluverkoston alkuperäiset tavoitteet:

Kansainvälisesti kilpailukykyisten tutkimusryhmien syntyminen
– tutkimustyön painopisteiden sisältö kv. näkökulmasta
päätoimiset tutkijat
jatko-opiskelijat ja jatko-opiskelun edistäminen

Kansallisen ja kansainvälisen t & k -rahoituksen tehokas hyödyntäminen
alueellinen rahoitus
kansallinen rahoitus
kansainvälinen rahoitus

Yritysten, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kehittäjäorganisaatioiden tiivis verkostoituminen innovaatiotoiminnoissa (miten EPANET on edistänyt verkostoitumista?)
yhteistyö emoyliopiston kanssa
yhteistyö muiden yliopistojen kanssa
yhteistyö ammattikorkeakoulujen kanssa
yhteistyö kehittäjäorganisaatioiden kanssa
yritysyhteistyö

Yritysten yleisen innovaatiokulttuurin vahvistaminen
koulutus-, tutkimus-, ja kehitystyöhön osallistuvien yritysten /palveluorganisaatioiden määrä
osallistuminen tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen / uusien yritysten syntymiseen

III Muut korkeakoulupoliittiset tavoitteet:

Alkaneen tutkimustyön tieteellinen laatu
tutkimusryhmän tutkimuksellinen strategia
osallistuminen tutkimusyhteisöjen toimintaan
julkaisutoiminta
tieteellisen keskustelun lisääminen

Inhimillisen pääoman (osaamisen) kehittäminen
yhteistyö muiden oppilaitosten kanssa
(erityisesti 2. asteen oppilaitokset)
tutkimustiedon välittäminen työssä oleville ja osallistuminen työssä olevien koulutukseen

IV Muu vaikutus aluekehitykseen:

Korkeakouluverkoston ja alueen vuorovaikutus (organisaatiot, roolit)
sidosryhmät ja niiden merkittävyys
osallistuminen alueellisten strategioiden ja toimintarakenteiden suunnitteluun ja arviointiin
osallistuminen päätöksentekoon

Aluekehitystoimenpiteet (asiat)
osallistuminen aluekehittämisen työprosesseihin tai
kehittämisisorganisaatioiden toimintaan
vaikutus ohjelmien sisältöön ja toteutukseen

Alueellisen kulttuurin kehittäminen
osallistuminen paikallisen tai alueellisen kulttuurin vahvistamiseen

Muu osallistuminen
vaikutus koulutetun työvoiman liikkumiseen maantieteellisesti
ja ammatillisesti

Vaikutus kansainvälisten yhteistyöverkostojen kehittymiseen

Lopuksi; miten kiteyttäisit oman ja oman tutkimusryhmäsi
rooliomalla tieteenalalla Suomessa
Etelä-Pohjanmaan kehittämisessä
EPANET- korkeakouluverkostossa

Kiitos

Liite 2

18.8.2003

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (EPANET) arviointi Sidosryhmät/

Seinäjoella toimivat yliopistoyksiköt

Yliopistojen ainelaitokset, joihin professuureja/tutkimusprofessuureja on perustettu

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Pyydämme Teitä vastaamaan vapaamuotoisesti seuraaviin teemoihin/kysymyksiin. Kysely on tarkoitettu organisaatio-, laitos- tai yksikkökohtaiseksi.

Pyydämme palauttamaan raportin 30.9.2003 mennessä Terhi Pajumäelle (E-P:n korkeakoulu yhdistys, PL 151 60101 Seinäjoki, email: terhi.pajumaki@epky.fi)

1. Toimintakonseptin arviointi (arvioi Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostoa omasta/ oman yksikkönne näkökulmasta; odotukset, toiveet, epäilyt)

2. Mitkä viisi adjektiivia kuvaisivat EPANET – verkostoa mielestänne parhaiten? Yritysten, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kehittäjäorganisaatioiden tiivis verkostoituminen innovaatiotoiminnoissa – kuvatkaa onko ja millä tavalla korkeakouluverkosto on edistänyt seuraavia asioita:

- yhteistyötä emoyliopiston kanssa
- yhteistyötä muiden yliopistojen kanssa
- yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa
- yhteistyötä kehittäjäorganisaatioiden kanssa
- yritysyhteistyötä

3. Mihin muuhun asiaan haluaisitte kiinnittää huomiota Etelä - Pohjanmaan korkeakouluverkoston toimintaa kehittäessä

Kiitos

Liite 3

Arviointiryhmän ohjelma ja haastateltavien lista

Maanantai 1.12.2003

Klo	Organisaatio	Henkilöt
8.30–9.30	Korkeakouluverkosto, koordinaattorit	tutkimusohjelmapäällikkö <i>Juha Alarinta</i> , projektipäällikkö <i>Sulevi Riukulehto</i> , erikoissuunnittelija <i>Terhi Pajumäki</i>
9.45–10.45	Korkeakoulu yhdistys	toiminnanjohtaja <i>Helena Tiilikainen</i> , hallituksen pj. <i>Risto Hakala</i>
11.00–12.00	<i>Lounastauko</i>	
12.00–13.00	Seinäjoen ammattikorkeakoulu	rehtori <i>Tapio Varmola</i> , hallituksen pj. <i>Timo Paavola</i>
13.15–14.15	Yliopistojen rehtorit	<i>Matti Jakobsson</i> (VY), <i>Pekka Vapaavuori</i> (SibA), <i>Jarl-Thure Eriksson</i> (TTY), <i>Ilkka Niiniluoto</i> (HY)
14.45–16.00	Täydennyskoulutus	koulutuspäällikkö <i>Niina Hietaniemi-Virtanen</i> (TYT), tutkimuspäällikkö <i>Tuomas Rouhunkoski</i> (Vaasan yliopisto, Seinäjoen yksikkö), koulutuspäällikkö <i>Seppo Sepponen</i> (Sibelius-Akatemian Seinäjoen koulutuskeskus)

Tiistai 2.12.2003 klo	Organisaatio	Henkilöt
8.30–9.30	Kehittämisyksiköt	johtaja <i>Hannu Kantonen</i> , (Seinäjoen Teknologiakeskus), kehitysjohtaja <i>Leena Perämäki</i> (Seinäjoen Teknologiakeskus), toimitusjohtaja <i>Antti Väliaho</i> (Foodwest Oy)
10.00–10.45	Kauppakamari, yrittäjäjärjestö	puheenjohtaja <i>Yrjö Välimäki</i> (Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät), toimitusjohtaja <i>Antero Auranen</i> (Etelä-Pohjanmaan Kauppakamari)
11.00–12.00	Seinäjoen kaupunki	kaupunginjohtaja <i>Mikko Pukkinen</i> , kehitysjohtaja <i>Erkki Välimäki</i> , toimialajohtaja <i>Heikki Vierula</i> , valtuustoryhmän puheenjohtaja <i>Riitta Lehtola</i>
12.00–13.00	<i>Lounastauko</i>	
13.00–15.00	Tutkimusprofessorit, erikoistutkija	<i>Markku Sotarauta, Tarja Tiainen, Asko Ellman, Elina Varamäki, Sami Kurki, Ari Nurkkala, Harri Luomala, Petri Helo, Onni Niemelä, Kari Mäkelä</i>
15.15–16.00	Länsi-Suomen lääninhallitus	EU-koordinaattori <i>Jouni Kyttösaari</i>
16.00–16.45	Ainelaitokset	professori <i>Martti Laaksonen</i> (Vaasan yliopisto, markkinoinnin laitos), professori <i>Martti Lindman</i> (Vaasan yliopisto)

Keskiviikko 3.12.2003

klo	Organisaatio	Henkilöt
8.30–9.15	Etelä-Pohjanmaan liitto	maakuntajohtaja <i>Esa Latva-Rasku</i> , kehittämissuunnittelija <i>Eira Hakola</i>
9.30–10.15	Etelä-Pohjanmaan TE-keskus	kehittämispäällikkö <i>Kari Välimäki</i>
10.30–11.45	Yritykset	toimitusjohtaja <i>Juhani Raubala</i> (Vesme), <i>Mika Virkkala</i>
11.45–12.30	<i>Lounastauko</i>	
12.30–13.30	Ainelaitokset	professori <i>Vesa Suutari</i> (Vaasan yliopisto, johtamisen laitos), toimitusjohtaja <i>Juhani Raubala</i> (Vesme), <i>Mika Virkkala</i>
13.30–14.30	Julkisen sektorin työnantajat	johtaja <i>Tapio Hongisto</i> (JAKK), vastaava elinkeinoasiamies <i>Risto Kuutti</i> (Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä)
14.45–15.30	Opiskelijat	<i>Jorma Tuomisto</i> , <i>Kirsti Sorama</i>
15.30–16.15	Laitokset	professori <i>Pentti Järvelä</i> (TTY, materiaalitekniikan laitos)

Lähdeluettelo

Arviointiryhmän käyttämä tausta-aineisto

- Aaltonen, Markus 2000. *Sivistyksen hinku. Etelä-Pohjanmaan Korkeakouluyhdistyksen neljä vuosikymmentä*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ahmaniemi, Riikka & Setälä, Marjut 2003. *Seinäjoen Ammattikorkeakoulu-alueellinen kehittäjä, toimija ja näkijä*. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 15. Seinäjoki.
- Alarinta, Juha 2003. ”University Network as a Regional Innovation Strategy”. Paper read in the 3rd EURAM Conference 2003 Milan.
- Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente 2000. *Toimintakertomus 1998–1999*. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Tampere: Cityoffset Oy.
- Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente 2001. *Toimintakertomus 2000*. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Tampere: Cityoffset Oy.
- Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente 2002. *Toimintakertomus 2001*. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Tampere: Cityoffset Oy.
- Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente 2003. *Toimintakertomus 2002*. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Tampere: Cityoffset Oy.
- Ansioluettelot: Ellman Asko, Helo Petri, Kurkela Vesa, Kurki Sami, Mäkelä Kari, Niemelä Onni, Lindman Martti, Luomala Harri, Paavilainen Eija – Marja, Sotarauta Markku, Suikkanen Asko, Varamäki Elina.
- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (Epanet) arviointi. Arviointisuunnitelma 1.9.2003.
- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston arviointi. Yhteenveto itsearviointeista ja sidosryhmäarviointeista sisäiseen käyttöön 30.9.2003.

- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (Epanet) arviointi. Itsearviointiosio / Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys ja tutkimusryhmät. Arvioinnit 18.8.2003.
- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (Epanet) arviointi. Sidosryhmät / Seinäjoella toimivat yliopistoyksiköt, Yliopistojen ainelaitokset, joihin professuureja / tutkimusprofessuureja on perustettu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Arvioinnit 18.8.2003.
- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkostoa koskevan ohjelmasuunnitelman tarkistus 2003 Osa 1 Ohjelmasuunnitelma EU:n rakennerahastokautta 2000–2006 koskevista yleisistä periaatteista ja Osa 2 Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston hankkeet 12.8.2003.
- Etelä-Pohjanmaan liitto 2003. *Etelä-Pohjanmaan aluekehityskatsaus 2002*. Seinäjoki: Kirjapaino IL-MO.
- Etzkowitz, Henry & Loet Leydesdorff, 1995. *The Triple Helix: University - Industry - Government Relations*. A Laboratory for Knowledge Based Economic Development. EASST Review.
http://www.chem.uva.nl/easst/easst951_3.html#etzkowitz
- Goddard, John., Asheim Bjørn.T., Cronberg Tarja & Virtanen Ilkka, 2003. *Learning Regional Engagement. A Re-evaluation of the Third of Eastern Finland Universities*. Publications of the Finnish Higher Education Evaluation Council 11:2003. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hautamäki Antti (toim.) 1996. *Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan murroksessa: tietoyhteiskunnan sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset*. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, 1996. Helsinki.
- Huttula, Tapio (toim.) 2002. *Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuyskiköt 2002-2003*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 12:2002. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Katajamäki, Hannu, Artima Essi, Hannelin Marjut, Kinnunen Juha, Lyytinen Heikki K., Oikari Aimo & Tenhunen Marja-Liisa 2002. *Mahdollinen korkeakouluysteistyö. Lahden korkeakouluyskiköiden alueellisen vaikuttavuuden arviointi*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 8:2002. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kinnunen, Juha 2001. *Korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden arviointi. Kriteerijä vuorovaikutteisuuden arvottamiselle*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 5:2001. Helsinki: Oy Edita Ab.

- Kinnunen Juha, Laitinen Anna, Husso Hannele, Teittinen Tuomo & Nerg, Päivi 1998. Kuopion yliopiston vaikuttavuus. Itsearviointiraportti. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Pajumäki Terhi 2003. Epanet-korkeakouluverkoston arviointi. Yhteenveto itsearviointeista ja sidosryhmäarviointeista sisäiseen käyttöön. Syksy 2003. Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys ry.
- Riukulehto Sulevi 2003. *Etelä-Pohjanmaan korkea-asteen tutkimuksen ja koulutuksen aluestrategia 2003–2006*. Seinäjoen kaupunki. Tammi 2003.
- Sopimus yliopistojen yhteistyöstä Seinäjoen yliopistokeskuksessa 9.10.2003.
- Sotarauta Markku & Lakso Timo & Kurki Sami 1999. *Alueellisen osaamisympäristön vahvistaminen. Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston toimintamalli*. Tampereen yliopisto. Alueellisen johtamisen tutkimusyksikkö Sente-julkaisuja 4/1999. Tampere: Cityoffset Oy.
- Sotarauta Markku & Kati-Jasmin Kosonen 2003. ”Institutional Capacity and Strategic Adaptation in Less Favored Regions. A South Ostrobothnian University Network as a Case in Point. University of Tampere, Finland.” Research Unit for Urban and Regional Development Studies (Sente). MIT IPC-LIS *Working Paper 03–2003*.